

Okolnosti u kojima se ostvaruje nastava Hrvatskoga jezika

Kadić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:643250>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Tea Kadić

Okolnosti u kojima se ostvaruje nastava
Hrvatskoga jezika

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tea Kadić

Matični broj: 00090796422

Okolnosti u kojima se ostvaruje nastava Hrvatskoga jezika

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Karol Visinko, red. Prof.

Rijeka, 20. rujna 2024.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Svrha nastave Hrvatskoga jezika	3
3. Temelji nastave Hrvatskoga jezika	5
3.1. Odnos učenika prema nastavi Hrvatskog jezika	7
4. Složenost predmeta	8
4.1. Stjecanje ključnih kompetencija	8
5. Okolnosti u kojima se nastava izvodi	11
6. Jezične okolnosti	13
6.1. Jezične okolnosti grada Petrinje	13
6.2. Mjesni govor Rijeke	15
6.3. Utjecaj jezičnih okolnosti na nastavu	16
7. Kulturološke okolnosti	18
7.1. Kultura grada Petrinje	18
7.2. Kultura grada Rijeke	20
7.3. Utjecaj kulturoloških okolnosti na nastavu	23
8. Zemljopisne okolnosti	26
8.1. Zemljopisne okolnosti grada Petrinje	26
8.2. Zemljopisne okolnosti grada Rijeke	27
8.3. Utjecaj zemljopisnih okolnosti na nastavu	28
9. Povijesne okolnosti	30
9.1. Povijesne okolnosti grada Petrinje	30

9.2.	Povijesne okolnosti grada Rijeke	33
9.3.	Utjecaj povijesnih okolnosti na nastavu	35
10.	Gospodarske okolnosti.....	39
10.1.	Gospodarske okolnosti grada Petrinje	39
10.2.	Gospodarske okolnosti grada Rijeke	41
10.3.	Utjecaj gospodarskih okolnosti na nastavu Hrvatskoga jezika.....	43
11.	Prilagođavanje nastave okolnostima.....	45
12.	Zaključak	49
13.	Popis literature	50
14.	Sažetak i ključne riječi:	56

1. Uvod

Kada se god govori o školstvu najčešće se govori o važnosti učitelja, gradiva kojega učitelj predaje i učenika. Premda se bez ova tri čimbenika nastava ne bi mogla održati, ponekad se zanemaruje i četvrti čimbenik – okolnosti u kojima se ostvaruje nastava (Težak 1996: 85).

Okolnosti ponekad mogu biti ključne u nemogućnosti ostvarenja standardizacije obrazovanja, a u ovome slučaju poučavanja Hrvatskoga jezika. Uzevši u obzir da bogatstvo našega jezika podrazumijeva tri narječja, da ljepote hrvatskoga zavičaja obuhvaćaju brdovite krajeve, ravnice te primorje, a gradovi i sela diljem zemlje razlikuju se u svojoj kulturi, običajima te imućnosti, teško je očekivati da se nastava može svugdje isto odvijati. Upravo te raznolikosti dovode do drugačijih rezultata kako u svojim ciljevima i načinima poučavanja tako i ponekad u samome znanju.

U ovome diplomskome radu glavni je cilj istražiti koje to okolnosti utječu na samu nastavu te usporediti dva grada – Petrinju i Rijeku. Potaknuta nastavom metodičkih kolegija i pohađanjem prakse u osnovnoj i srednjoj školi u gradu Rijeci, uočila sam velike razlike u nastavi Hrvatskoga jezika u odnosu na moje osnovnoškolsko obrazovanje u Petrinji.

Već prva razlika koju sam uočila bila je izgovor učenika, potom raznolikost izvannastavnih aktivnosti koje učenici pohađaju, učestalost putovanja na koje idu, količina projekata i opremljenost učionica. Samim time zapitala sam se može li se nastava jednako kvalitetno odvijati u manjem gradu s manje mogućnosti i što to sve utječe na nju? Kakvu ulogu učitelj ima i kako se prilagoditi otežanoj situaciji?

Kako bih dobila odgovore na navedena pitanja prvi je korak bio ustanoviti temeljne činjenice o samom predmetu Hrvatski jezik. Koristeći se knjigom Stjepka Težaka *Teorija i praksa hrvatskoga jezika* i knjigama Karol Visinko

Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – Pisanje te Čitanje: poučavanje i učenje objasnila sam svrhu predmeta, temelje nastave Hrvatskoga jezika te složenost predmeta Hrvatski jezik. Nadalje, važno je bilo pronaći podatke o onim okolnostima koje mogu utjecati na nastavu. Stjepko Težak u već spomenutom djelu govori upravo o tome navodeći primjere situacija u kojima su se učitelji našli prilikom predavanja. U vezi s time, svaku ću okolnost navesti, opisati i zatim promotriti kako ta okolnost utječe na grad Petrinju i grad Rijeku, što im je zajedničko, što je posve drugačije i kako izvući sve pozitivne aspekte navedene okolnosti. Naravno, navest ću i sve negativne aspekte i objasniti što su učitelji učinili da bi prebrodili teškoće s kojima su se susreli prilikom predavanja.

Bez obzira na moje temeljno poznavanje obaju gradova, važno je bilo upoznavanje s pojedinostima svakoga grada kako bih mogla napraviti poveznicu između ostvaraja nastave i okolnosti koja utječe na nju. Izuzetno vrijedna knjiga o cjelokupnoj kulturi, životu običnih ljudi, duhovnosti i običajima Petrinje bila je knjiga Ivana Rizmaula *Spomenar baštine petrinjske* koja je napisana upravo kroz prizmu autora koji je i sam Petrinjac. Povijest grada od njegova začetka zapisana je u knjizi Ivice Golec *Povijest grada Petrinje* koja je detaljno zabilježila sve promjene kroz koje je grad prošao.

Kad je riječ o gradu Rijeci, izvrstan izvor literature bila je knjiga Radmile Matejčić *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas* koja mi je dala nove uvide u grad, u njegovu prošlost i sadašnjost te knjiga Giovannija Stellija *Povijest Rijeke od nastanka do naših dana* koja je omogućila novi kut gledanja na događanja iz prošlosti i time objasnila mnoge čimbenike koje danas utječu na nastavu.

Nakon detaljnog proučavanja literature i razumijevanja okolnosti uslijedilo je analiziranje školskih kurikula, godišnjih planova i projekata u kojima su sudjelovale osnovne škole obaju gradova te sam potom donosila zaključke o utjecajima koje su imali na ostvaraj nastavu.

2. Svrha nastave Hrvatskoga jezika

Kako bi se odredila svrha nastave predmeta Hrvatski jezik, najprije treba promotriti kako se određuje svrha svakoga predmeta kojega učenici pohađaju u odgojno-obrazovnim ustanovama. Uz važnost prenošenja znanja i razvoja vještina, svrha predmeta izvodi se iz same biti predmeta i opće svrhe odgoja i obrazovanja (Težak 1996: 22). Školstvo se treba uskladiti s potrebama pojedinca i naroda te treba služiti kako za pripremu za daljnje obrazovanje i karijeru tako i za razvijanje socijalnih vještina i kulturne svijesti. Svaki pojedinac treba napredovati u svojem obrazovanju, ali i u odgoju te mora spoznati svijet oko sebe i sve svoje fizičke i psihičke dosege (Težak 1996: 23).

Uzevši u obzir samo nastavu Hrvatskoga jezika u svrhu promatranja njezine biti, jasno je vidljivo da na nju utječe nekoliko čimbenika. Iako je važna odgojna funkcija u nastavi, važno je naglasiti da škola nije i ne može biti jedini odgojni čimbenik u životu učenika. Razvoj učenika omogućen je samo ako svi oni koji utječu na učenika uspješno surađuju i spremni su se prilagoditi za dobrobit učenika. Nadalje, hrvatski jezik ima poseban položaj u školstvu i po svome lingvističkom ustroju što obuhvaća tri narječja koja doprinose težini jezika, ali i po svojoj povijesti u kojoj se hrvatski jezik suočavao s mnogobrojnim izazovima. Još jedan čimbenik koji utječe na samu nastavu jest sljedeći – hrvatski je jezik ujedno i službeni jezik Republike Hrvatske, ali i nastavni predmet. Samim time znanje iz jezika važno je za očuvanje nacionalnog identiteta i tradicije (Težak 1996: 24).

U skladu sa svime navedenim, Stjepko Težak (1996) u svojoj knjizi *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1* navodi osnovne sastavnice koje obuhvaćaju svrhu nastave predmeta Hrvatski jezik: *spoznaja o biti, osnovama i značajkama hrvatskoga jezika, svijet o potrebi učenja i njegovanja hrvatskog jezika te pravilna uporaba književnog, odnosno standardnog hrvatskog jezika u govorenju i pisanju*. Navedene svrhe nastave Hrvatskoga jezika mogu se podijeliti u četiri razine:

naobrazbenu, odgojnu, psihofunkcijsku i komunikacijsku (Težak 1996: 32). Naobrazbena svrha obuhvaća uporabu jezika, razvoj jezičnih vještina te znanja iz književnosti te medijima i kulturi. Odgojna funkcija podrazumijeva razvoj posebna odnosa prema hrvatskom jeziku koja obuhvaća ljubav i razumijevanje i prema jeziku i prema narodu. Psihosocijalna svrha odnosi se na razvoj kritičkog mišljenja, empatije, socijalnih vještina, logičkog i apstraktnog mišljenja, ali i fantazijskog i intelektualnog mišljenja, dok komunikacijska svrha obuhvaća razvoj jezičnih vještina i svih oblika usmenog i pismenog priopćavanja.

Dakle, učenik treba naučiti kako osjećati, razumjeti, misliti te govoriti hrvatski jezik, a na kraju i pisati ga te djelovati hrvatski (Težak 1996: 31).

3. Temelji nastave Hrvatskoga jezika

Kako bi se nastava Hrvatskog jezika uspješno održala, potrebni su različiti temelji koji omogućuju uspješnu i kvalitetnu nastavu koja će učenicima služiti ne samo da dobiju potrebna znanja već i da se razviju u kvalitetne ljude. Prije svega, nezaobilazni su temelji *učenik, jezik, učitelj i okolnosti* (Težak 1996: 33).

Za početak, treba nešto više reći o učeniku s obzirom na to da bez učenika nastava ne bi ni postojala. Svaki je učenik posebna osoba prema kojoj se tako i treba ponašati. Važno je naglasiti da nisu svi učenici imali iste mogućnosti prilikom odrastanja što je vidljivo i u njihovim razlikama u znanju, ali i odnosu prema nastavi što potvrđuje nastavna praksa. Mnogi učenici, kojima su roditelji od najranije dobi čitali književna djela, postupno su razvijali svoje literarno iskustvo i učili o životnim istinama, srećama, tugama i patnjama što im je omogućilo potpuno drugačiji pogled na svijet. Čitanjem, promišljanjem o književnim djelima, razgovorom i slušanjem učenici su razvijali svoje fantazijsko mišljenje, ali i intelektualne i emocionalne sposobnosti (prema Visinko 2005: 16-25). Dijete koje se navikava na umjetnički izraz od najranije dobi oblikuje i nadograđuje svoj književni ukus tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te stvara ljubav prema književnom djelu.

Iako obitelj ima veliki utjecaj na učenika i njegovu percepciju o nastavi Hrvatskoga jezika, ne smiju se zanemariti ostali čimbenici. Tako *socijalni, ekonomski, psihološki čimbenici kao i genetička predisponiranost, spol te neuropsihološke funkcije* uvelike mogu utjecati na učenike što dovodi do heterogenosti razrednih odjela (Visinko 2014: 51-52). Heterogenost se najviše uočava prilikom ispitivanja obrazovnih postignuća koja su nezaobilazan dio nastave. Oduvijek se postignućima moralo pristupati oprezno uzimajući u obzir sve čimbenike i okolnosti koji mogu utjecati na rezultate (Visinko 2014: 129). Tako, kada je riječ o socijalnim čimbenicima, odnos učenika sa svojim vršnjacima može utjecati na njegov odnos prema učenju i nastavi posebice u

osjetljivim razdobljima u učenikovu životu. Motivirani učenici često aktivno sudjeluju u nastavi što obično podrazumijeva i bolji uspjeh. Uz to, *svaki učenik ima različit stupanj pozornosti, govora, mišljenja i vida što znači da ne mogu svi napredovati jednakom brzinom* (Visinko 2014: 52). Učeničke razlike vidljive su i u njihovom rječniku koji se gradi najvećim dijelom spontano pod utjecajem različitih okolnosti kao što su mediji, druženje s prijateljima i obiteljima, slušanjem glazbe ili čitanjem različitih tiskovina (Visinko 2014: 57). Razvijanjem rječnika posebno se razvija učenikova sposobnost pisanja, čitanja, slušanja i govorenja što posebno dolazi do izražaja na nastavi Hrvatskog jezika.

Kada govorimo o ekonomskim čimbenicima, treba uzeti u obzir da različite obitelji imaju različit pristup resursima i materijalima potrebnim za nastavu. Isto tako i same škole koje se nalaze u boljim i sigurnijim sredinama često omogućuju stvaranje povoljnog okruženja za svoje učenike zbog dostupnosti tehnologije, knjiga i ostale opreme što može doprinijeti većoj kvaliteti obrazovanja. Na kvalitetu nastave, naravno, utječu i učitelji/nastavnici. Njihove posebne odlike kao što su kreativnost, originalnost, sposobnost rukovođenja te ljubav prema jeziku i prema svojim učenicima olakšavaju učenicima rad, čine nastavu zanimljivom i prenose sva potrebna znanja.

Premda sve navedene raznolikosti mogu otežati poučavanje učenika, one ponekad mogu biti i korisne za njih. Učenike se na taj način potiče na razvijanje njihovih komunikacijskih vještina. Učenici uče kako pomagati, ali i zatražiti pomoć, suočavaju se s raznolikim životnim situacijama gdje će morati pokazati svoju strpljivost, empatiju, samokontrolu, ali i disciplinu te razumijevanje (prema Visinko 2014: 51).

3.1. Odnos učenika prema nastavi Hrvatskog jezika

Veliki utjecaj na izvođenje nastave ima i sam odnos učenika prema nastavi. Teško je očekivati da će svaki učenik jednako voljeti predmet Hrvatski jezik i jednako sudjelovati u nastavi što dijelom proizlazi i iz početnog interesa za koji je zaslužna obitelj tijekom odrastanja. Autorica Vesna Bjedov u svojoj je knjizi *Učenik u nastavi hrvatskoga jezika* (2019.) provela istraživanje među učenicima o odnosu prema predmetu Hrvatski jezik čiju je istraživačku građu činilo 13 tvrdnji. Prva je tvrdnja glasila *Volim hrvatski jezik* te su iz nje proizašli zanimljivi rezultati. Učenici koji su potvrdno odgovorili na ovu tvrdnju davali su obrazloženja koja su se ticala važnosti jezika za život, domovinu i povijest hrvatskog naroda. Mnogi su učenici shvatili nužnost jezika za komunikaciju i snalaženje u svakodnevnim situacijama, dok su se gotovo svi negativni odgovori odnosili na učenikovo nerazumijevanje jezika, komplikacije koje ne mogu prevladati, težinu jezika i količinu pravila koje podrazumijeva. S druge strane, kada se tvrdnja odnosila isključivo na ljubav prema nastavi Hrvatskog jezika najveći broj učenika u svom obrazloženju spominjao je učitelje/nastavnike koji su zabavni, humoristični ili pak dobri predavači te su sposobni kvalitetno voditi nastavu (Bjedov 2019: 19-45).

Neki su učenici zainteresirani i motivirani, neki uživaju u čitanju ili stvaranju te imaju poticajno okruženje, dok se drugi bolje pronalaze u matematici ili informatici te imaju drugačije interese. Upravo je zato učiteljev zadatak stvoriti poticajno okruženje, pokazati svoju stručnost i pedagoške vještine te entuzijizam prilikom obrade svake nastavne cjeline. Uz to, učitelj se treba usmjeriti na potražnju prikladnih nastavnih materijala, ali i odgovarajućih nastavnih metoda koji će omogućiti učenicima uspješan rad i aktivno učenje, a isto se tako mora učestalo usavršavati i profesionalno razvijati kako bi pružio učenicima nastavu kakvu i zaslužuju (prema Težak 1996: 33-44).

4. Složenost predmeta

Hrvatski jezik izuzetno je bogat, raznovrstan i slojevit zbog čega je i najopsežniji i najsloženiji nastavni predmet osnovnoškolskog obrazovanja (Visinko 2010: 10). Znanjem iz Hrvatskog jezika učenicima se olakšava razumijevanje i učenje svih drugih predmeta u odgojno-obrazovnim ustanovama. Sastoji se od triju nastavnih područja koja su svojim sadržajima međusobno povezani, a uključuju: *hrvatski jezik i komunikaciju, književnost i stvaralaštvo i medije i kulturu* (Visinko 2010: 10). Sadržaji *hrvatskog jezika i komunikacije* obuhvaćaju znanja iz rječnika, slovnice, pravopisa i pravogovora. *Književnost i stvaralaštvo* upućuje na interpretaciju književnih tekstova, književnih lektira te shvaćanje i uočavanje specifičnosti književnoumjetničkoga stila, dok *mediji i kultura* tiču se kazališta, stripa, filma, televizije, videa i računalne tehnologije (Visinko 2010: 10). Stjecanjem znanja iz Hrvatskog jezika, učenici razvijaju svoje govorne jezične vještine integrirajući znanja iz standardnog jezika te vlastitog mjesnog govora. Uz to, učenici razvijaju i vještine pisanja, čitanja i slušanja te stječu znanja iz medijske, informacijske i međukulturalne pismenosti što je ključno za osobni razvoj i uspjeh ne samo u nastavnom predmetu Hrvatski jezik nego i u svim drugim predmetima.¹

4.1. Stjecanje ključnih kompetencija

Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije navode osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. To su: *komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnici, digitalna*

¹ Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, Zagreb. https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html

kompetencija, metodička kompetencija, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje (Visinko 2014: 18).

Na prvome je mjestu, dakle, učenikovo stjecanje komunikacijske kompetencije na materinskom jeziku koja se razvija trima pristupima na samoj nastavi. Najprije prevladava komunikacijski pristup čime se potiče učenike na razvoj svih jezičnih djelatnosti. Različitim zadacima i vježbama učenik pomno sluša književna i neknjiževna djela, zapisuje važne pojmove, stvaralački se izražava, poetski govori, interpretativno čita tekstove koristeći sve vrednote govorenoga jezika te kritički promišlja i donosi zaključke (Visinko 2010: 12).

Jedna od metoda koja potiče interakciju i višesmjernu komunikaciju je rasprava. Dajući učenicima priliku da raspravljaju, angažira ih se i misaono i emocionalno te tako dobivaju nove uvide u temu jer uočavaju pojmove i argumente koje inače ne bi (Nemeth-Jajić 2018: 96-98). Nadalje, ne smije se izostaviti niti kulturološki pristup u čijem je središtu čovjek. Taj pristup učenicima omogućuje da sazna sve one vrijednosti koje okružuju čovjeka, bilo materijalne bilo duhovne što se posebice očituje u jezičnoj interakciji učenicima s ljudima različite životne dobi. Kognitivni pristup učenika usmjerava na misaone djelatnosti. Sve svoje spoznaje koje ima dosad učenik nadograđuje, koristi svoja iskustva, promatra i na kraju i zaključuje (Visinko 2010: 13).

Učenik će stjecanjem kompetencije komunikacije na materinskom jeziku biti uvelike pripremljen na korištenje jezika u različitim životnim situacijama. U *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike* (2005: 46-48), koje je tiskano u dogovoru s Vijećem Europe, navode se područja i situacije s kojima će se učenik morati suočiti tijekom svojega života te će ih morati biti sposoban riješiti. Tako se primjerice razlikuju *osobna područja, javna, profesionalna i javna područja*. Nije isto služi li se osoba jezikom u privatnom životu prilikom vođenja vlastita dnevnika ili u obrazovnom životu prilikom pisanja školske zadaće. Cilj stjecanja navedene kompetencije jest da učenik bez većih poteškoća sudjeluje u interakcijskim situacijama bez obzira na uvjete i ograničenja poput

buke, interferencije, lošeg tiska ili nečitkog rukopisa. Uz to, učenik unaprjeđuje mišljenje, razvija sposobnost uočavanja važnih detalja, pamti bitne detalje te je sposoban sažeti sugovornikove riječi (Vodopija 1996: 250). S druge strane, ako učenik nije u stanju djelotvorno komunicirati, dolazi do posljedica u svim područjima učenikova djelovanja, a posebice u nastavi Hrvatskoga jezika (Vodopija 1996: 149).

Uz stjecanje komunikacijske kompetencije na materinskom jeziku, veže se i kompetencija komunikacije na stranim jezicima. Učenici danas, utjecajem medija, sve više koriste strane jezike u svojem svakodnevnom govoru, što može biti korisno za učenje posuđenica ili narodnih mudrosti (Visinko 2014: 170). Matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnici važne su za razvijanje logičkoga i matematičkoga mišljenja, a digitalna kompetencija uz to što podrazumijeva poznavanje elektroničkih medija, podrazumijeva i njihovu uporabu (Visinko 2014: 206). Za predmet Hrvatski jezik važna je još i socijalna i građanska kompetencija koja omogućava pojedincu sposobnost rješavanja sukoba i snalaženje u nepovoljnim situacijama. Ona promiče sve one pozitivne osobine kod osobe koje mogu pridonijeti razvoju zajednice, kulturnog identiteta i promicanju nenasilja (Visinko 2014: 222). Metodička kompetencija odnosno učiti kako učiti veže se uz suradničko učenje koje, uz to što razvija bolje međuljudske odnose, olakšava izvršavanje određenih vježbi kao što su vježbe govorenja ili čitanja. Nadalje, inicijativnost i poduzetnost potiče učenike na jačanje samosvijesti i inovativnosti, a razvijaju se vještine planiranja, praćenja i vrednovanja što će učenicima biti posebno važno za budućnost (Visinko 2014:240). Posljednja kompetencija koja je usko povezana s predmetom Hrvatski jezik jest razvijanje kulturne svijesti i izražavanja što podrazumijeva svijest o funkciji umjetničkog, medijskog izražavanja kao i iskustva te osjećaja (Visinko 2014: 248).

5. Okolnosti u kojima se nastava izvodi

Razlike među učenicima su neminovne. Neki učenici imaju bogato predznanje koje im olakšava uspostavu odnosa između starog i novog znanja kao i uspostavu veza između teorijske i praktične razine znanja, dok s nekim učenicima treba znatno više raditi da bismo ih motivirali i potaknuli na sudjelovanje u nastavi. (Gudelj-Velaga, Visinko 1996: 228). Pojedini učenici imaju već dobro razvijene kompetencije, oni, dakle, dobro poznaju svoj materinski jezik te prepoznaju kako komunicirati na primjeren način ovisno o situacijama. Pojedini učenici svjesni su svoje kulture i okoline te se dobro snalaze u medijskom prostoru, dok će drugi učenici tek početi razvijati svoje kompetencije tijekom svojeg obrazovanja. Uz već navedene čimbenike poput motiviranosti, socijalnog i ekonomskog statusa ili psiholoških čimbenika koji uvelike utječu na samoga učenika pa tako i na nastavu, veliki utjecaj na nastavu imaju i okolnosti u kojima se nastava ostvaruje.

Jasno je da se nastava ne može održavati isto u seoskom brdovitom području u kojem školu pohađa svega nekoliko učenika, kao što se nastava održava u glavnome gradu Republike Hrvatske. Potaknuta svojim osnovnoškolskim obrazovanjem u malom gradu Petrinji, kao metodičkim kolegijima koje sam slušala na fakultetu u gradu Rijeci te naposljetku i samoj odrađenoj praksi, dobila sam potrebu proučiti koje to sve okolnosti utječu na nastavu i kako. Neke okolnosti mogu biti izuzetno povoljne, dok su neke nepovoljne. Neke od njih mogu biti promjenjive zahvaljujući učiteljima i stručnoj službi škole, dok se neke ne mogu mijenjati. Prostor, vrijeme, opća klima bilo kulturna, socijalna, politička i gospodarska bitno utječu na sve činitelje nastave uključujući i učitelja, učenika pa i sam jezik (Težak 1996: 33).

Stjepko Težak navodi *zemljopisne okolnosti, povijesno-političke okolnosti, društveno-gospodarske okolnosti i kulturološke okolnosti*, a pritom ističe da su za nastavu Hrvatskoga jezika osobito važne sljedeće okolnosti: *jezične okolnosti*,

kulturološke okolnosti, zemljopisne okolnosti, povijesne okolnosti i gospodarske okolnosti (Težak 1996: 92).

U nastavku ovoga rada, objasniti ću svaku od navedenih okolnosti te prikazati kakav utjecaj ta okolnost ima na grad Petrinju, a kako na grad Rijeku.

6. Jezične okolnosti

Na nastavu Hrvatskoga jezika znatno može utjecati mjesni govor učenika te njihov žargon. Nije isto nalazi li se škola u mjestu u kojem prevladavaju učenici dvojezičnici ili je riječ o sredini u kojoj svi govore jednako (Težak 1996: 92). Čak i unutar istoga grada često možemo uočiti različite naglaske kod učenika. Valja uzeti u obzir i sredinu u kojoj su odrasli, nečiji roditelji su doseljenici iz drugačijih gradova te su učenici odrastanjem uz njih preuzeli takav govor. Neka djeca odlaskom u predškolske ustanove druženjem i komuniciranjem prihvaćaju žargon druge djece. Iako se u školama uči standardni jezik te nastava primarno počiva na njemu, zavičajni idiom učenika se ne smije zapostaviti, a posebice u samim počecima. Stalnim ispravljanjem učenika stvaramo potpuni otpor prema narječju čime se gubi važan dio učenikova identiteta.

6.1. Jezične okolnosti grada Petrinje²

Već se proučavajući sami mjesni govor Petrinje može uočiti heterogenost do koje je došlo na temelju bogate povijesti i kulture. Iz pronađenih različitih povijesnih tekstova koji potvrđuju način govorenja Petrinjaca, poput onog Milana Dujnića *Božić iz 1944. godine*, vidljivo je da je kajkavsko narječje bilo temelj ondašnjeg mjesnog govora Petrinje.

Primjerice, na morfološkoj razini u tekstu može se primijetiti javljanje određenog oblika pridjeva umjesto neodređenog u primjeru *Lepi nam je Božić*. Javljaju se zamjenice *kaj i zakaj* koje se upotrebljavaju za neživo, a zamjenica *gdo* za živo u primjeru *Gdo je Boži*, dok je kod imenica zamjetno da nema dvojine u

² O govoru grada Petrinje pisala sam na kolegiju *Dijalektologija HJ: leksikologija i leksikografija te Njegovanje kulturne baštine: izrada školskog dijalektalnog rječnika* te sam preuzela vlastiti tekst, s obzirom na to da nema novih podataka o govoru.

primjeru *dedo Tone-Tone* (Vuić 2011: 221-222). Zanimljivo je da početkom prošlog stoljeća ovisno o poslovima kojima su se Petrinjci bavili, kao i o ulici u kojoj su živjeli, vidljive su razlike u njihovom govoru. Tako u Dugoj ulici, koja je jedna od glavnih ulica u Petrinji danas, stanovnici su govorili kajkavskim narječjem, zvali su se Dugovolčani te su se bavili pretežito uzgojem repe. U Čuntiću se primjerice govorilo isključivo štokavskim narječjem (Vuić 2011: 223). Nakon gotovo sedamdeset godina od nastanka teksta koji je potvrđivao da je petrinjski govor pretežito kajkavski, napravljeno je istraživanje na više od stotinu srednjoškolaca s ciljem da se utvrde promjene u mjesnom govoru. Ispitalo se razumiju li uopće nekadašnji petrinjski govor te kako oni sami govore. Istraživanje je pokazalo da jako mali broj učenika uopće poznaje tekst te da čak 96% srednjoškolaca osnovica njihovih govora i govora njihovih obitelji je štokavsko narječje, 3% štokavsko i kajkavsko te samo 1% kajkavsko narječje (Turza-Bogdan T. 2015: 460-464).

Međutim, tijekom godina posebice zbog migracija stanovništva te ratnih zbivanja počeli primjećivati i utjecaji štokavskog narječja, što potvrđuju mnogobrojna istraživanja. Današnji govor Petrinje stoga možemo odrediti kao ijekavski koji pripada štokavskom narječju odnosno novoštokavsko (i)jekavskom dijalektu (Lisac J. 2003: 98)

S obzirom na to da je Petrinja u prošlosti bila pod osmanskom vlašću od 1531. godine pa sve do 1595. godine³, na leksičkoj razini možemo primijetiti i česte orijentalizme kao npr. *avlija*, *džezva*, *oklagija*, a također su prisutni i mnogobrojni germanizmi kao npr. *trajbati*, *farbati*, *lojtre*, *penzija*.

³ Turistička zajednica grada Petrinje. *Povijest grada Petrinje*. <https://petrinjaturizam.hr/povijest/>

6.2. Mjesni govor Rijeke

Kada je riječ o mjesnome govoru Rijeke, često se postavlja pitanje koliko je mjesnih govora zadržano u gradu te kako se oni mogu definirati s obzirom na raznolikost.

Proučavajući govor u prvoj polovici 20.stoljeća moglo se uočiti da se na dvama područjima govori dva različita tipa govora čiji su ostatci poznati i danas. Ta dva mjesna govora dijelila su se na desnu obalu Rječine čije je područje bilo poznato kao urbana Rijeka, te na drevni Trsat i Sušak, a zajednički im je bio ekavski dijalekt čakavskog narječja. Ono što ih je razlikovalo bili su poddijalekti i različite skupine govora unutar poddijalekta (Lukežić: 2008: 444).

Karakteristično za prvi mjesni govor koji se prostirao na desnoj obali Rječine bilo je raznoliko stanovništvo koje je govorilo dvama jezicima. Jedan dio stanovništva koji je tamo živio nazivao je sebe Hrvatima i svoj grad Rekom, dok drugi dio stanovništva smatrao se Fijumanima te su svoj grad nazivali Fiume (Lukežić 2008: 444). Govor stanovnika koji su se nazivali Hrvatima pripadao je sjeveroistočnom poddijalektu ekavskog dijalekta čakavskog narječja te je karakteristična pojava za taj dijalekt bila cakavizam, ponajviše onaj prvoga tipa (Lukežić 2008: 445). Fijumanci su govorili tradicionalnim romanskim idiomom, a ostao je sačuvan i do danas posebice u dijelu grada pod nazivom Kozala.

S druge strane, Trsat i Sušak, dijelovi grada koji su pripadali drugom tipu govora, imali su vlastite govore - trsatski i sušački koji su pripadali primorskom poddijalektu ekavskog dijalekta čakavskog narječja hrvatskoga jezika (Lukežić 2008: 446).

Različitim promjenama kojima je Rijeka bila podložna te uzimajući u obzir da je bila snažno industrijsko središte koje je dovelo do brojnih imigracija, u grad su stigli različiti tipovi čakavskog narječja, ali je vidljiv utjecaj bio i štokavskih te kajkavskih jezičnih obrazaca. Stoga, danas se Riječani služe hrvatskim standardnim jezikom u službenoj komunikaciji, dok u neslužbenoj komunikaciji

javlja se hibridni idiom. U pojedinim gradskim četvrtima čakavština je i dalje prisutna, a ponajviše se može čuti ekavica u većem broju Riječkih naselja. Promatrajući medije Lukežić ističe da se u Novom listu objavljuje tjedni prilog *Besada* pisan na čakavici, a ona se može čuti i na radiju, lokalnim televizijskim postajama, glazbenim manifestacijama, ali i u na karnevalu (Lukežić 2008: 450).

6.3. Utjecaj jezičnih okolnosti na nastavu

Kratkim pregledom opisa dvaju mjesnih govora Petrinje i Rijeke postavlja se pitanje kako govore koji su drugačiji od samoga standarda uklopiti u nastavu Hrvatskoga jezika?

U zadnjih se nekoliko godina javlja problem u kojem učenici više poznaju strane jezike kao što su engleski i njemački utjecajem društvenih mreža, videoigara ili televizije, nego vlastiti zavičajni idiom. Premda se time razvija kompetencija komunikacije na stranim jezicima, važno je očuvanje vlastitog mjesnog govora. Govoreći o gradu Petrinji, često se zanemaruje štokavsko narječje u nastavi jer se poistovjećuje sa standardnim jezikom, što se ne smije događati. Promatrajući jezični razvoj svih naselja u sklopu grada Petrinje u kojima se nekada i govorilo kajkavskim narječjem, danas je sve manje vidljiv rad na takvim tekstovima. Sličan se problem javlja i u gradu Rijeci. Brojnim imigracijskim promjenama, sve se manje govori o čakavštini i sve se manje u nastavi čita čakavska književnost.

Jedno od načela nastave Hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi jest načelo zavičajnosti koje predstavlja i podrazumijeva uporabu zavičajnog idioma učenika (Težak 1996: 98). Upravo je to razlog iz kojega trebamo prilagoditi nastavu jezičnim okolnostima dopuštajući učenicima poneku izradu stvaralačkih zadataka na njihovu mjesnom govoru ili pak pisanjem zadaćnice bez ocjenjivanja. Učitelji i nastavnici trebaju poticati govorenje i pisanje na vlastitim mjesnim

idiomima u dijelu nastave koja je upravo prilagođena za to.⁴ Načelo zavičajnosti tako potiče učitelje da se u nastavi služe motivima i temama bliskim učenicima poput opisa njihova zavičaja, kulture i problematike kraja (Težak 1996: 98). Uz to što učenici tako čuvaju svoju baštinu čime se njeguje povijest i identitet njihova područja, učenici razvijaju svoju kreativnost i izražavanje. Pišući vlastitim govorom mnogi se učenici osjećaju slobodnije jer znaju da ne mogu pogriješiti u pravilima standardnog jezika zbog čega i stvaraju možda vrjednije tekstove. Na taj način razvijaju svoje govorne vještine i vještine pisanja i slušanja, razvijaju svoj vokabular i sposobnost korištenja vokabulara te se uče kako prilagođavati jezik situaciji u kojoj se nađu (*Zajednički europski referentni okvir* 2005: 113). Uz razvijanje jezične kompetencije, učenici razvijaju i socijalnu i građansku kompetenciju jer promiču razumijevanje i toleranciju u okruženju u kojem žive (Visinko 2014: 222).

Dobar način očuvanja mjesnog govora je i vođenje različitih izvannastavnih aktivnosti. Bilo da je riječ o literarnoj ili novinarskoj družini, uvijek je dobra prilika pisati ili govoriti vlastitim govorom. Učenici bi mogli uz pomoć učitelja i škole osmisliti zavičajni časopis koji bi uključivao tekstove, priče ili intervjuje na zavičajnom idiomu ili čak organizirati literarne radionice u kojima bi se interpretirale priče, pjesme i dramski ostvaraji lokalnih autora (Težak 1971: 26-30).

⁴ Napisano zahvaljujući predavanjima na kolegiju *Metodika jezičnog i književnoga odgoja i obrazovanja* kod prof. Visinko.

7. Kulturološke okolnosti

Kulturna je baština ključna za očuvanje kulturnog identiteta svakoga pojedinca. Ona može biti i materijalna i nematerijalna i karakterizira ju posebnost, raznolikost i bogatstvo te je prepoznatljiva u svakome kraju. Kako Ministarstvo kulture i medija ističe, *zaštitom i očuvanjem osigurava se postojanost kulturnih vrijednosti kao i potencijala za daljnji razvitak Republike Hrvatske, njenu afirmaciju, stimulaciju ekonomske konkurentnosti i kvalitetnijeg života u europskom okruženju.*⁵

Uz jezične okolnosti, na nastavu Hrvatskoga jezika znatno mogu utjecati i kulturološke okolnosti. Poznavanje određenog kraja uvelike učiteljima pomaže da se približe svojim učenicima. Kulturološke okolnosti obuhvaćaju kulturu svakoga zavičaja, obitelji i učenika te poznavanje navika i svjetonazora povezanim s pojedinom kulturom podrazumijeva obilježavanje važnih dana u životima pojedinog naroda (Težak 1996: 92).

7.1. Kultura grada Petrinje

Kada se govori o kulturi grada Petrinje, veći ću naglasak staviti na nematerijalnu kulturnu baštinu jer ona prevladava u ovome gradu.

Kultura grada Petrinje veže se još uz antičko doba kada se pojavilo Kolapijansko ilirsko pleme koje se bavilo trgovinom i riječnim brodarenjem (Vrga 2022: 5). Od 14. stoljeća javljaju se i lađari, veslači koji su plovili Kupom do Siska i Karlovca (Rizmaul 2006: 57). Otuda se i pojavljuje legenda o imenovanju rijeke Kupe koja je danas glavno središte svake manifestacije. Na kupalištu rijeke Kupe održavaju se događaji poput LegendFesta gdje stanovnici

⁵ Ministarstvo kulture i medija. *Kulturna baština*.

[https://minkulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%2019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://minkulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%2019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme))

imaju priliku ući u mitološki i bajkoviti svijet te plesnih i glazbenih događaja. Kada se govori o kulturi Petrinji teško je izostaviti park u čijem je središtu crkva Svetoga Lovre koja je oduvijek imala veliku važnost za grad, potom fontane te Šetališta koje služi za rekreaciju građana i vodi do rijeke Petrinjčice.

Spomenuvši već Crkvu, valja objasniti i običaje te blagdane koji se slave kroz crkvenu godinu, a važni su za život Petrinjaca. Uz *Jandraševo*, *Barbarinje*, *Marinje*, posebno je značajan blagdan *Tominje* kada se održavao najveći godišnji sajam u Petrinji (Rizmaul 2006: 140). Tog su se dana okupljali svi Petrinjci, prodavali su robu te razgovarali o Božiću, udaji, ženidbi, vinogradu te bolestima (Rizmaul 2006: 140). Djecu su posebno zanimala igračke koje su se prodavale na sajmu i ukrasi za bor. Badnjak i Božić bili su jedni od najvećih posebnosti grada.

Petrinjeci su najbolje plodove ubirali, pekli mirisan kruh te spremali božićne jabuke koje su pomno odabirali za božićni stol. Tada su nastale i petrinjske božićne pjesme koje su rado pjevali, poput pjesme *Na salašu kod Betlema* (Rizmaul 2006: 144). Gotovo je svako naselje imalo svoje proštenje, kao što je primjerice Mala Gorica imala *Jurjevo*, Hrvatski Čuntić *Antunovo*, a Hrastovica *Bartolovo* koje se i dan danas održava te je razlog velika veselja posebice među djecom s prepuno aktivnosti i igara u kojemu rado sudjeluju. Od najranijih dana posebno se obilježavao Dan zahvalnosti za plodove zemlje kojom su se priređivale izložbe kruha, kolača, žita i narodnog veziva (Rizmaul 2006: 171). Govoreći o hrani, Petrinja je 1960ih bila poznati gurmanski centar, stoga ne čudi da su ju posjetili brojni književnici uključujući Miroslava Krležu koji je za sebe govorio da je dobar poznavalac dobrih jela i vina, te Miljenka Jergovića koji je objavio reportažni tekst čime je istaknuo važno industrijsko središte Petrinje, tvornicu Gavrilović čiji su proizvodi bili posebne kvalitete.

Uz tvornicu Gavrilović, posebno mjesto materijalne kulturne baštine imao je i Hrvatski dom u kojem su se održavale mnogobrojne priredbe te književne večeri koje su zaslužne za razvoj Petrinjske kulture. U travnju ove godine napokon je otvoren i multimedijalni kulturni centar Gradska munjara gdje je trenutno

otvorena izložba umjetnika Davora Žilića. Kada se govori o spomenicima i skulpturama, valja izdvojiti djelo Ferde Ćusa, *Dječak i kornjača* koji krasi Petrinjski park, poznata *Slova* Ratka Petrića koji je istaknuo da se ljepota slova ne mogu usporediti ni s čim u likovnoj umjetnosti te *Spomenik pukovniku Predragu Matanoviću* Marijana Glavnika, koji je napravljen od bijelog betona kao prelomljena vertikala koja asocira na puknuće životnog tijeka i izaziva emocionalnu reakciju (Vrga 2022: 107).

7.2. Kultura grada Rijeke

Kultura grada Rijeke izrazito je bogata i raznolika, što i ne čudi s obzirom na dobivenu titulu *Europske prijestolnice kulture* 2020. godine, što je projekt sveukupnog i kulturnog uzdizanja grada.

Počevši od materijalne kulturne baštine, u Rijeci se nalaze mnogobrojna arheološka nalazišta koja potvrđuju prisutnost najstarijih tragova ljudske prisutnosti na današnjem području Rijeke koji potječu još iz doba paleolitika i neolitika.⁶ Često kada se govori o prošlosti Rijeke, obično se govori kako je kao grad nastala na ruševinama rimske *Tarsatike*. Sve od uređenja zida do franjevačkog parka, vidljivi su bili gradinski prstenovi od suhozida kao i lanac prehistorijskih gradina u Solinu, Svetom Križu, svetoj Katarini, Veloj Straži, Bezjakima i Kastvu što potvrđuje mnogobrojne prehistorijske lokalitete (Matejčić 2007: 15). Spomenuvši ruševine rimske *Tarsatike*, neizostavan su dio kulture i Stara Vrata koji su jedan od najstarijih graditeljskih spomenika Rijeke (Matejčić 2007: 23). U samoj blizini nalazi se i *Franjevački samostan* i *Crkva Gospe Trsatske* koje je međunarodno svetište, a veže ga legenda uz čudo prijenosa *Svete kućice* (Matejčić 2007: 57).

⁶ Grad Rijeka. *Povijest grada Rijeke*

<https://www.rijeka.hr/gradska-uprava/povijest-rijeka/>

U samome centru Rijeke mogu se pronaći mnogobrojne kulturne infrastrukture udaljene svega pola sata jedne od drugih što je izrazito pogodno za šetnju gradom i obilazak važnih mjesta. Počevši od *Gradskog kazališta lutaka*, sve do *Hrvatskog doma kulture na Sušaku* između kojih se nalazi još nekoliko muzeja i kina uključujući *Art-kino*, *Muzej moderne i suvremene umjetnosti*, *Pomorski i povijesni muzej* i *HNK Ivan pl. Zajc* (Mišković 2012: 12).

Upravo se zgrada *HNK Ivana pl. Zajca* smatra jednim od središta materijalne kulturne baštine koja se najprije nazivalo *Teatro Comunale*. To je kazalište imalo velik značaj za društveni i kulturni život naroda. U sam su grad zbog njega dolazili raznoliki kazališni, dramski i operni ansambli zbog čega su se kazališne predstave gledale u raskošnom ambijentu kao i u većim europskim gradovima (Matejčić 2007: 172).

Izuzetno je važna i industrijska baština grada Rijeke. Neizostavan je dio *Benčić* i njegova okolica. U trima zgradama nekada su se razvijale vrlo uspješne industrije, a to su: industrija šećera, duhana i metalnih dijelova za brodove.⁷ Upravo je upravna zgrada bivše Rafinerije šećera bila jedna od najvećih zgrada u cijelom hrvatskom primorju (Matejčić 2007: 148). Prolazeći *Ulicom Milutina Barača* koja se nekada nazivala *Industrijskom ulicom*, može se obići cjelokupna nekadašnja zapadna industrijska zona grada čiji obilazak podrazumijeva svjetionik, upravnu zgradu i područje INA-e, mjesto izuma smrtonosnog torpeda i njegovog testiranja, te riječko brodogradilište 3. Maj.⁸

O materijalnoj baštini grada Rijeke još bi se uvelike moglo govoriti. Potrebno je navesti i *Katedralu sv. Vida*, *Stari Lazaret u Krešimirovoj ulici*, *zgrada Radio Rijeke*, *Palaču Modello* kao i mnogobrojne čitaonice. Međutim, uz

⁷ Grad Rijeka (2014). *Centar za industrijsku baštinu: Riječka baština*. Sveučilište u Rijeci.

<https://rijekaheritage.org/hr/Obilasci>

⁸ Grad Rijeka (2014). *Centar za industrijsku baštinu: Riječka baština*. Sveučilište u Rijeci.

<https://rijekaheritage.org/hr/Obilasci>

sve ovo navedeno ne smije se izostaviti ono što ima posebnu vrijednost – nematerijalna kulturna baština grada Rijeke.

Kada se nekome spomene grad Rijeka, najčešće je prva *asocijacija Riječki karneval*. Običaji karnevala u gradu Rijeci utjecaj su europskog građanskog karnevala, primjerice Talijanskog ili Njemačkog u kojem su ubačeni folklorni dijelovi kao i elementi slavenske mitologije što se najbolje može vidjeti kod *Zvončara*. *Riječ je o skupini muškaraca koji nose naopako okrenute ovčje kože i zvona po čemu su dobili i ime* (Perušić 2022: 43). Samo mjesto karnevalskih zbivanja obično se događaju na otvorenome prostoru u centru grada, kao što se u Rijeci karneval održava na *Korzu*. Ono što je zanimljivo gledajući prošlost, u nepovoljnim situacijama kao što su epidemije ili smrt vladara, karnevali su bili neprimjereni jer zabava nije dopuštena u vrijeme tugovanja (Dmitrović 1995: 26).

U Rijeci značajan i postupak izrade *riječkog morčića* koji je tradicionalni zlatarski postupak posebno važan za riječko zlatarstvo. Ono što karakterizira *riječkog morčića*, glavica je tamnoputog lika s pokrivalom za glavu koje se različito tumači (Kruna, turban). Specifičnost postupka je u tome što se kalup utiskuje u sipinu kost te nakon toga lijeva.⁹ U nematerijalnu kulturnu baštinu pripadale bi i *Tripundanske svečanosti* i *kolo sv. Tripuna*, koja je vezana uz tradiciju poznatih pomoraca i cehovskog udruženja *Bokeljske mornarice*, bratovštine mediteranskog tipa te umijeće gradnje i plovidbe tradicijskim barkama Kvarnera.¹⁰

⁹ Ministarstvo kulture i medija. *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*

<https://registar.kulturnadobra.hr/#/>

¹⁰ Ministarstvo kulture i medija. *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*

<https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6572>

7.3. Utjecaj kulturoloških okolnosti na nastavu

Proučavajući kulturološke okolnosti grada Petrinje i grada Rijeke, vidljivo je kako je Rijeka bogata svojim kulturalnim infrastrukturama zbog čega učenici imaju veću i jednostavniju mogućnost odlaska u kazalište, kino, muzeje ili mogu sudjelovati na mnogobrojnim manifestacijama. Čak i škole koje su udaljene od različitog mjesta događaja, bez većih poteškoća mogle bi uz javni prijevoz doći do određenog mjesta. S druge strane, u Petrinji je situacija nešto teža. Premda su obnovom Hrvatskog doma i otvorenjem Munjare učenici napokon dobili priliku prisustvovati kulturalnim događajima u svome gradu, za neke događaje i dalje moraju posjećivati grad Zagreb. Usporedbom kurikula triju škola u Petrinji i gradu Rijeci, uočila sam raznolikost u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima na koje zasigurno utječu kulturološke okolnosti.

U Petrinjskim osnovnim školama posjete kazalištu, kinu i muzejima odvijaju se u Zagrebu, primjerice u *Kazalištu Trešnja*, *CineStaru* ili *Tehničkom muzeju*, dok se u okolnim naseljima veći naglasak stavlja na boravku u prirodi. Boravak u prirodi uvelike može učenicima pomoći prilikom obradbe nova gradiva poput opisivanja ili pripovijedanja jer promatrajući skulpture, šetalište, crkvu ili paviljon učenici mogu bilježiti zapažane pojave. Nadalje, može se primijetiti kako sve tri petrinjske osnovne škole obilježavaju mnogobrojne vjerske događaje, te se čuva lončarska vrijednost održavajući lončarske radionice i organizirajući lončarsku družinu. Jedna od izvannastavnih aktivnosti kojom se potiče kreativnost jest izričaj vjere u kamenu i glini. Govoreći o družinama, postoje i biblijska i nazaretska skupina, ali i družine u kojima se stavlja naglasak na učenju stranoga jezika.¹¹ U samim školama održavaju se mnogobrojni kreativni događaji kao što

¹¹ Osnovna škola Dragutina Tadijanovića u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*, Petrinja.

http://osdtadijanovicapetrinja.skole.hr/upload/osdtadijanovicapetrinja/images/static3/1766/attachment/2023.-2024_kurikulum.pdf

su primjerice dani bez ruksaka, a veliki broj učiteljica sa svojim učenicima sudjeluje u Erasmus i eTwinning projektima zbog kojih dobivaju priliku dodatno se usavršavati, razvijati komunikacijske vještine te upoznavati nove ljude.¹² Naglasak je stavljen i na danima u kojima se govori o prevenciji alkohola, droga i drugih opojnih sredstava, ali se i govori o različitostima među ljudima i njihovu prihvaćanju.¹³

Proučavajući kurikule u gradu Rijeci, odmah se može uočiti više izvannastavnih aktivnosti koji uključuju jezike poput albanskog, ruskog, talijanskog te njegovanje navedenih kultura što potvrđuje raznolikost učenika koji pohađaju škole u Rijeci. Veliki je naglasak na čitalačkim družinama poput *Book-cluba* te čitalačko-stvaralačkim družinama, ali isto tako postoji skupina *Malih Bibličara*. Kada je riječ o samim izletima, učestale su posjete prirodnim ljepotama u okolini Rijeke kao što je Učka, ali isto tako se organiziraju ture kao što su *Putevima Frankopana* gdje učenici pobliže upoznaju svoju okolicu.¹⁴ Vidljivo je da se što više posjećuju sve manifestacije i događaji u samoj Rijeci, kao što su posjete ustanovama: kazališta, kina, muzeji, galerije te sudjelovanje u radionicama, akcijama i dr. oblicima rada u ustanovama kao primjerice posjet *Stem laboratoriju* na studiju *Politehnike*.¹⁵ Ono što je zanimljivo da učenici za te posjete koriste gradske autobuse ili pješake do pojedine zgrade, dok u kurikulu osnovnih škola Petrinje navedeno je izdvajanje financijskih sredstava u prosjeku od 20-30 eura za svaku posjetu jer uključuje organizaciju cjelodnevnog prijevoza. Manje izdvajanje financijskih sredstava u gradu Rijeci za svaki izlet, omogućuje učenicima put u dalje krajeve kao primjerice Dalmaciji, Italiji i sl.

¹² 1. Osnovna škola u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*

<https://1os-petrinja.hr/wp-content/uploads/2023/10/Skolski-kurikulum-za-skolsku-godinu-2023-2024.pdf>

¹³ Osnovna škola Mate Lovraka u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*, Petrinja. http://osmlovrakapetrinja.skole.hr/upload/osmlovrakapetrinja/images/static3/766/File/3.%20OS_Mate_Lovraka_Petrinja_KURIKULUM_2023.pdf

¹⁴ Osnovna škola Vežica u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*

http://os-vezica-ri.skole.hr/upload/os-vezica-ri/images/static3/1454/File/Sk.kurikulum_2023.-24..pdf

¹⁵ Osnovna škola Turnić u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*

http://os-turnicri.skole.hr/upload/osturnicri/newsattach/6701/08.OS_Turnic_SK.KURIKULUM_2023_2024.pdf

Kako je već i spomenuto, jedna od ključnih kompetencija u suodnosu s predmetom Hrvatski jezik upravo je *kompetencija kulturne svijesti i izražavanja* (Visinko 2014: 248). Učenici sudjelujući na mnogobrojnim događajima poput odlaska u kazalište, kina, izložbe, upoznavanja s festivalima, ali i istražujući prostore i krajeve Hrvatske razvijaju svijest za raznolikost što im omogućuje razumjeti kulturnu baštinu, pojedinca, ali i zajednicu koja ih okružuje (prema Visinko 2014: 248).

Bez obzira na poneke kulturološke različitosti ovih dvaju gradova, zahvaljujući spretnim učiteljima i suradljivim učenicima uspješna nastava može se održati i u samoj učionici i u prirodi pa i na nekom daljem izletu.¹⁶ Neovisno o prostoru, razumijevanje vlastite kulture doprinosi osjećaju jedinstva, a razumijevanje drugih kultura doprinosi empatiji, otvorenosti i solidarnosti.

¹⁶ Osnovna škola Nikola Tesla u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.* http://os-ntesla-ri.skole.hr/upload/osnteslari/images/static3/1657/attachment/Skolski_kurikulum_2023_-_2024..pdf

8. Zemljopisne okolnosti

Govoreći o zemljopisnim okolnostima, podrazumijeva se prilagođavanje nastave zavičaju u kojem se škola nalazi. O samoj će nastavi ovisiti i udaljenost škole i kuća učenika, način putovanja do škole, rječnik koji je karakterističan za taj kraj, je li riječ o gradskoj ili seoskoj sredini, kakve su osobnosti zavičaja i kako se one mogu pozitivno iskoristiti na sam proces nastave te etnici, ktetici i sama toponimija (Težak 1996: 92)

Nastava koja se odvija u seoskim područjima obično podrazumijeva manji broj učenika zbog čega je pristup personaliziraniji nego u gradu. Međutim, u školama koje se nalaze u nekakvim zabačenijim krajevima često nedostaje samih učitelja i nastavnika zbog čega se može smanjiti kvaliteta nastave. Zemljopisne okolnosti možemo povezati i s jezičnim okolnostima jer ovisno o tome u kojem se mjestu škola nalazi, mijenja se i narječje tj. organski idiom učenika. Poneka se povezanost javlja i s kulturološkim okolnostima jer manji gradovi i sela imaju manje kulturalnih infrastruktura pa podrazumijevaju odlazak u druge krajeve, a isto tako ovisi i o gospodarskim okolnostima jer nije svako mjesto jednako imućno.

Upravo je to razlog zašto zemljopisne okolnosti mogu znatno utjecati na kvalitetu nastave što ću pokušati objasniti i na primjerima gradova Rijeke i Petrinje.

8.1. Zemljopisne okolnosti grada Petrinje

Grad Petrinja, iako je u prošlosti imao drugačiji smještaj, danas se nalazi na desnoj obali rijeke Kupe, kod samoga ušća rijeke Petrinjčice. Sam grad dio je Sisačko-moslavačke županije, a njegova je površina 380,94 km². Prostor Petrinje

podrazumijeva i ravničarske krajeve koje se nalaze ponajviše uz obalu već spomenutih rijeka Kupe i Petrinjčice, ali ne smiju se izostaviti ni važni brežuljkasti dijelovi koji se nalaze oko Zrinske i Hrastovačke gore, a važan su dio kulturna središta danas. Iako grad s malenim brojem stanovnika, obuhvaća čak pedeset i pet naselja koja su ponajviše ruralna karaktera, a u blizini se nalaze i gradovi Sisak i Glina te općine Lekenik, Donji Kukuruzari i Dvor. Kako i Turistička zajednica grada Petrinje ističe, *razvoj i opstanak grada kroz povijest omogućeni su povoljnim geoprometnim položajem ponajviše iz razloga što se Petrinja nalazi na raskrižju prometnica koje povezuju sjeverozapadnu Hrvatsku i Zagreb s Banovinom i Bosnom i Hercegovinom, te Kordun i Banovinu s Posavinom.*¹⁷

8.2. Zemljopisne okolnosti grada Rijeke

Kako se Petrinja razvila na ušću rijeke Petrinjčice, tako se i grad Rijeka razvio na ušću rijeke Rječine. Grad Rijeka administrativno je središte Primorsko-goranske županije, a za važno je naglasiti i da je riječ o trećem gradu po veličini u Republici Hrvatskoj. U okruženju Rijeke nalazi se danas trinaest jedinica lokalne samouprave, a podrazumijevaju *Bakar, Kraljevicu, Kastav i Opatiju, te općine Čavle, Jelenje, Klanu, Kostrenu, Lovran, Matulje, Mošćeničku Dragu, Omišalj i Viškovo.*¹⁸ Grad Rijeka ima posebno povoljan geografski položaj zahvaljujući kojemu može obavljati raznovrsne poslove, a razlog je i činjenici da je Rijeka najveća hrvatska luka. U povijesti, o kojoj će nešto kasnije biti više govora, Rijeka se više razvijala kao industrijsko središte te se više isticala njezina

¹⁷ Turistička zajednica grada Petrinje. *O gradu.* <https://petrinjaturizam.hr/o-gradu/>

¹⁸ Enter Rijeka. *O gradu Rijeci.* <https://enter.rijeka.hr/o-gradu-rijeci/>

gospodarska i pomorska važnost nego što se govorilo o kvalitetnoj turističkoj destinaciji.¹⁹

8.3. Utjecaj zemljopisnih okolnosti na nastavu

Prije svega, valja uzeti u obzir da je grad Petrinja znatno manji od grada Rijeke te se u sklopu grada nalaze mnogobrojna naselja s malim brojem stanovnika. Sve one škole do kojih učenici teže dolaze imaju organizirane javne prijevoze stoga učenicima omogućuju jednostavniji dolazak do škole, ali otežavaju odlazak na izvannastavne aktivnosti. U pojedinim naseljima prevladava nešto personalniji pristup zbog manjega broja učenika, ali isto tako se javlja povezanost i gradskih i seoskih elemenata koje mogu doći do izražaja ponajviše kod učenja o urbanim i ruralnim dijalektima i mjesnim govorima. Govoreći o etnicima i kteticima, jasno su vidljive različite skupine ljudi koje su se doselile utjecajem migracijskih procesa što može obogatiti nastavu Hrvatskoga jezika. Za razliku od Petrinje, Rijeka je veliki grad, te važna multikulturalna sredina s brojnim etničkim grupama čija raznolikost može doprinijeti nastavi. Riječ je o izrazito urbanom gradu koji ujedno ima i bogatu prirodu jer je okružen brdima, morem i rijekama. Do svih škola voze javni prijevozi, stoga učenici imaju manje poteškoća u dolasku na nastavu i sudjelovanju na izvannastavnim aktivnostima. U nastavi je, stoga, jako važno integrirati zemljopisne značajke svakoga grada kako bismo približili određenu temu učenicima čineći ju zanimljivijom i vrjednijom. Analizom i razumijevanjem mjesnih posebnosti, učenici mogu više cijiniti i zavoljeti svoj kraj i njegovu baštinu. Tako primjerice pejzaž obaju gradova mogu poslužiti za pisanje učeničkih sastavaka. U Petrinji učenici mogu

¹⁹ Nikolić, T. (2016). *Utjecaj tranzitnog položaja grada Rijeke na razvoj turizma* (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:531980>

pisati uratke ili izvesti govornu vježbu na temu rijeke Kupe i njezine obale, dok u Rijeci učenici mogu primjerice opisivati more. Ovakvim zadatkom učenici razvijaju misaone aktivnosti i estetske osjećaje, ali se istovremeno i budi njihova ljubav prema prirodi i svijetu kojega doživljavaju oko sebe (Drahotusky 1993:241). Cilj je da učenici uoče detalje poput obale, ptica koje lete i drveća kojima su okruženi te da uoče kakvo je more, a kakva je rijeka – je li tiha, spokojna ili glasna, kakav je dan – je li sunčan, siv ili maglovit, a potom i sve ono što mogu osjetiti drugim osjetilima (Drahotusky 1993: 242). Bez obzira na geografski prostor grada ili sela u kojem se škola nalazi, uvijek postoje sadržaji koje je moguće iskoristiti za dobrobit nastave koja će tako postati dinamičnija i zanimljivija.

9. Povijesne okolnosti

Kako na svaki grad, tako i na svaku školu mogu utjecati povijesne okolnosti. Različiti gradovi imali su različit put razvoja, drugačije političke sustave i posebne režime koje dugi niz godina oblikuju nastavni proces. Nije isto je li neki grad sudjelovao u ratnim situacijama, kako se pojedine situacije povezuju s hrvatskom jezičnom i književnom baštinom te do kakvih preokreta dolazi u društvenom sustavu i poretku (Težak 1996: 92). Za vrijeme događaja za koje je jasno da će biti od velike povijesne važnosti, često dolazi do promjena u obrazovanju. Primjerice, tijekom ekonomskih kriza, ratova, potresa može doći do ograničenja resursa ili promjene tijeka nastave, s druge strane u nekim povoljnim uvjetima može doći i do razvoja i boljeg pristupa nastavi. Na temelju povijesnih okolnosti mogu se oblikovati i kurikuli i sadržaji koji se uče u samoj nastavi.

9.1. Povijesne okolnosti grada Petrinje

Grad je Petrinja jedan od rijetkih Europskih gradova koji nije ostao na prvotnoj lokaciji na kojoj je osnovan. Ovim se nazivom nekada označavalo više naselja kao što su *Petrina*, *Petna*, *Petrovna*, a nekoliko od njih je i dalje održano (Golec 2014: 19). Izvorna lokacija grada Petrinje nalazila se u blizini Jabukovca, naselja koji je danas u sastavu Petrinje te se veže uz 1240. godinu kada kralj Bela IV. i njegov brat slavonski herceg Koloman podređuje gradu povlastice koje dobivaju i drugi slobodni kraljevski gradovi (Golec 2014: 20). Dobivanjem povlastica, širi se teritorij Petrinje, ali isto tako za građane znači i prihvaćanje izvršavanja obaveza prema kralju, odnosno plaćanja poreza. Tada ujedno nastaje i prvi pisani trag o gradu Petrinji (Golec 2014: 31). Još je od najranijeg doba služila kao vojna utvrda, a stalno ratovanje na njezinom prostoru znatno je utjecalo na njezin razvoj. Petrinjska je utvrda sve trošnija te se više puta popravljala,

a na kraju i ruši od straha da ne padne pod Turske ruke što je rezultiralo velikom seobama Petrinjaca.

Nova Petrinja, kakvu mi danas poznajemo, gradi se 1592. godine otprilike 10-ak kilometara od Stare Petrinje na ušću rijeke Petrinjčice. Još od svog osnutka, gradile su se brojne utvrde te su početkom 1593. pljačkaški pohodi upravo kretali od ovoga grada. Tek 1594. godine kršćanska vojska protjeruje Turke i zauzima utvrde u današnjem naselju *Hrastovica* i *Gorama*, što je ujedno i početak oblikovanja vjerskog života (Golec 2014: 55). U prvome pisanom tragu iz kojega se može zaključiti postojanje katoličke crkve, spominje se i svećenik Lovro, a upravo je danas središte Petrinje *Crkva Sv. Lovre* (Golec 2014: 82).

Govoreći o novijoj povijesti u 19. stoljeću, Petrinja ima status vojnog komiteta, a nešto kasnije dobiva i status grada. U to je vrijeme velik značaj imala šuma Kotor (koja se do dan danas razminirava), a koja je građanima omogućavala besplatno korištenje ogrjevnog drveta. Vrativši se na politički život, dolazi do snažnoga pokušaja mađarizacije te nametanja mađarskoga jezika u većinu javnih ustanova (Golec 2014: 147). Nakon toga dolazi do izbora koji su predmetom mnogobrojnih prevrtanja i nezadovoljstva posebice kod učenika i profesora Učiteljske škole u gradu koji su bili pripadnici pravaša. Velik utjecaj na povijest grada imao je i Stjepan Radić koji je svojim „ispadom” protiv zdravice banu Khuenu Hedervaryju osuđen na kaznu od četiri mjeseca u zatvoru u Petrinji, tijekom koje je detaljnije upoznao mentalitet i život Petrinjaca. Sklopio je mnoga prijateljstva s Petrinjcima te mnogim obrtnicima, a pritom je i osnovana Hrvatska pučka seljačka stranka na području grada Petrinje.

Jedan od značajnijih poduhvata bila je izgradnja kupuskog mosta preko Kupe do Bresta zbog čega su oživjeli sajmovi i razvila se uvelike trgovina (Golec 2014: 161), a početak dvadesetog stoljeća obilježilo je dolazak Đure Gavrilovića na čelo grada. O ovome će više biti riječi u gospodarskim okolnostima koje utječu na nastavu.

Uz ratne situacije koje je Petrinja prošla, nisu rijetke niti teške elementarne nepogode. Godine 1913. grad je pogodila pijavica koja je u potpunosti oštetila grad, opustošila ga i koja je ostavila više ranjenih ljudi, kao i ljudi u siromaštvu (Golec 2014: 177).

Drugi svjetski rat donio je nove političke preokupacije. Mlađi naraštaji Petrinjaca, a posebice učenici u školama diljem naselja učlanjivani su u posebne organizacije za mlade, a u to vrijeme su osnovani i mnogi ustrojeni stožeri diljem Petrinje. Još jedan početak nemira i oružane pobune veže se uz 1990. godinu kada se počinju praviti barikade po ulicama i onemogućava se Petrinjcima prijevoz do Siska te mnogi građani ostaju zarobljeni u svojim domovima. Dolazi do pljačkanja domova stanovnika, zatvaranja tvrtki, pustošenja stočnih farmi što znatno otežava život ogorčenih građana, a pokušavaju se spasiti škole, općine i radne organizacije (Golec 2014: 542). Nakon što je Petrinja u potpunosti okupirana, znatno mijenja etničku strukturu stanovništva. Mnogi Petrinjci tako žive izvan svoga grada, iako nadajući se samo privremeno. U Petrinju su tako 6. kolovoza 1995. godine ušli pripadnici *Druge gardijske brigade hrvatske vojske Grom* te otad počinje povratak prognanih Hrvata, a ubrzo započinje i oživljavanje grada Petrinje što podrazumijeva ponovno pokretanje gospodarskih aktivnosti te razvoj društvenih i kulturnih događaja. Iako se grad pokušao revitalizirati, materijalna šteta nikada u potpunosti nije nadoknađena (Golec 2014: 574). Govoreći o materijalnoj šteti, 28. i 29.12. Petrinju su razorili potresi, a najveći bio je magnitude 6.2. prema Richteru, čime je gotovo cijeli grad uništen, a šestero je ljudi izgubilo život. Velik je broj stanovnika ostao bez svojih domova, mnogo je Petrinjaca iselilo, ali isto tako mnogo volontera iz različitih krajeva Hrvatske doselilo u grad i započelo obnovu. Razorene su škole, knjižnica, kulturni objekti i tek su tri godine nakon neki od njih obnovljeni. Centar grada i dalje nije funkcionalan, a većina se objekata preselila na već spomenuto *Sajmište* koje je i nekada bilo centar života. Posljedice potresa vidljive su i dalje, premda stanovništvo koje je ostalo pokušava nastaviti živjeti svoj život kao i dosad.

9.2. Povijesne okolnosti grada Rijeke

Još od najranijih razdoblja, sve od paleolitika do neolitika, prostor na kojemu se kasnije razvija grad Rijeka, bio je nastanjen. Na tome su prostoru pronađeni dokazi koji upućuju na prisutnost ljudi kao što su noževi, sjekire te ostaci kaštelira (Stelli 2020: 19). Upravo se taj prostor nalazio u *Liburniji*, a graničio je s Istrom i Dalmacijom. Područje *Liburnije* vezano se uz aktivnost gusarenja, a upravo je pitanje gusarenja potaknulo Rimljane na slanje ambasadora kraljici Teuti koji su se žalili zbog piratskih akcija poduzetim protiv rimskih saveznika. Ubrzo je došlo do *Prvog ilirskog rata*, nakon čega Rimljani osvajaju Jadran (Stelli 2020: 21-22). Godina 129. prije Krista, važna je za povijest Rijeke s obzirom na to da se upravo u tom razdoblju gradi rimski zid, koji se veže uz nastanak Rijeke. Rimljani su tako podigli utvrdu koja je postala vojna kolonija pod nazivom *Tarsatika* što je zapravo predak Rijeke. O samoj *Tarsatici* ima vrlo malo podataka, ali novija iskopavanja u 20. stoljeću na području Staroga grada donesla su dragocjene mozaike, ostatke podova i zidova (Stelli 2020: 24). Kada na balkanski poluotok krajem šestoga i početkom sedmoga stoljeća dolazi do masovnog naseljavanja, kršćanski misionari pronalaze među južnim Slavenima božanstvo imena *Svetovid* kako bi se olakšala prilagodba Slavena koja su došla na područje *Tarsatike*. Misionari su se tako dosjetili kako bi mogli identificirati pogansko božanstvo sa svetim Vidom, koji je upravo danas zaštitnik grada Rijeke (Stelli 2020: 31). U devetom stoljeću *Liburnija* pada pod Franačku vlast te biva uklopljena u Talijansku Istočnu marku (Stelli 2020: 32). Nešto kasnije dolazi do promjene imena pa tako *Tarsatica* se naziva *Trsatom*, a grad s druge strane Rijeke *San Vito al Fiume* (Sv. Vid kod Rijeke) (Stelli 2020: 33).

U gradu se tada koristio talijanski jezik, dijalekt venecijanskog tipa te je očuvan bio sve do današnjih dana, a zabilježeno je korištenje slavenskog jezika prilikom obavljanja liturgije (Stelli 2020: 39).

Politički položaj Rijeke učestalo se mijenjao, u 14. stoljeću Georg Devinski dao je grad u zalog Bartolomeju Frankopanu, krčkome grofu, u čijem vlasništvu ostaje trideset godina, a iz pisanih zapisa pronađenih u 16. stoljeću saznajemo da su riječka zemlja i kaštel vraćena prvotnom vladaru (Stelli 2020: 44). Učestale su borbe bile s venecijanskim vladarima. Tadašnji vladar Devinski, stao je na stranu Habsburgovaca te je pokušao osloboditi Trst od Venecijanske opsade. Rijeka je tada bila u potpunosti opustošena i opljačkana, nakon čega su trajali mirovni pregovori (Stelli 2020: 45). Nešto kasnije, Rijeka se ponovno razvija i raste u gospodarskom smislu zahvaljujući trgovini i plodnom tlu bogatom vegetacijom maslina, vinove loze i kestena.

Uz ratna i politička prevrtanja, grad je u 15. stoljeću proživio i smrtonosnu epidemiju koja je opustošila grad, a neki centri u blizinu Rijeke poput Senja i Crikvenice našli su se i pod opsadom Turaka. Bez obzira na mirovne pregovore s Venecijom nekoliko stoljeća ranije, povijest se ponavlja te dolazi do ponovnog sukoba tijekom 16. stoljeća, nakon čega se očituje velika važnost talijanskog jezika i kulture u gradu. Zahvaljujući intelektualcu Šimunu Benji Kožićiću, 1530. godine u Rijeci je osnovao tiskaru s glagoljskim pismom kada je tiskano pet knjiga na glagoljici, a do kraja stoljeća uslijedilo je mirno razdoblje za grad (Stelli 2020: 95).

Jedan od najvažnijih događaja u povijesti Rijeke u 17. stoljeću otvaranje je *Isusovačkog kolegija* što je označilo veliki početak razvoja obrazovanja u gradu. Zabilježeno je da se u nižim razredima gimnazije nastava odvijala na talijanskome jeziku što je za posljedicu imalo širenje talijanskog jezika (Stelli 2020: 109).

Ratovanje se ponovno nastavlja u 18. stoljeću, kada Francuzi pokušavaju osvojiti trsatski kaštel i uništiti Rijeku, međutim bezuspješno. Karlo VI. zauzima važno mjesto u vladanju gradom jer zahvaljujući njemu grad Rijeka proglašena je slobodnom lukom što upućuje na njezin poseban položaj toga doba (Stelli 2020: 110).

U nešto novijoj povijesti, sredinom 19. stoljeća rijeka doživljava pravi procvat. Uz to što je Ljudevit Gaj seli uredništvo svoje revije *Neven* u grad, otvara se *Narodna čitaonica riječka*, te u gradu borave izuzetno važne ličnosti poput Antuna Mihanovića, autora hrvatske himne, Ante Starčević i Eugen Kvaternik. U tom su razdoblju nastale mnogobrojne brošure, pjesme i portreti, a veliki brojem pisani su i dalje na talijanskom jeziku (Stelli 2020: 180).

Prevelik utjecaj talijanskog jezika pobudio je građane na želju za promicanjem osnivanja osnovnih škola na hrvatskom jeziku, otvaranjem čitaonica, tiskara i pisanjem časopisa, a njihova želja uspješno je ostvarena osnivanjem tjednika te dnevnog lista *Riječke novine* (Stelli 2020: 232).

Prvi svjetski rat potaknuo je mnoge Riječane, a posebice studente na selidbu na područje Italije koja je proglasila neutralan teritorij, dok se drugi dio dobrovoljno priključio vojsci. U to je doba Rijeka podnosila sve nedaće rata, uključujući nestašicu namirnica te čak i bombardiranje Tvornice torpeda. Ono što je dovelo novu promjenu za Rijeku bilo je proglašenje Regentstva i usvajanje Kvarnerske povelje čime je Rijeka, kako su ju opisivali, postala gradom života (Stelli 2020: 295).

Daljnja ratovanja donesla su mnogobrojne borbe i krize, ali svaku krizu kroz koju je ovaj grad prolazio, vrlo brzo ju je uspješno razriješio.

9.3. Utjecaj povijesnih okolnosti na nastavu

Povijesne okolnosti imaju velik utjecaj kako na školstvo, tako i na nastavu Hrvatskoga jezika. I najraniji prodori Turaka u Petrinji doveli su velik broj turcizama u mjesni govor koji su se zadržali sve do današnjih dana. Premda se na nastavi Hrvatskoga jezika govori standardnim hrvatskim jezikom, postoji više načina kako da do izražaja dođe i mjesni govor čiji su temelj posuđenice. S obzirom na to da se učenici s posuđenicama susreću već u osnovnoj školi, kako u

kurikulu stoji u osmom razredu osnovne škole, povezavši petrinjsku povijest i jezik, ovo se gradivo može usvojiti na vrlo zanimljive načine. Jedan od načina jest samo istraživanje povijesnog perioda te prezentacija o povijesnim događajima koje utječu na jezik, potom izrada rječnika posuđenica koji uvelike može koristiti učenicima jer razvijaju dodatna znanja o samoj izradi, a mogući su i različiti multimedijски projekti u kojima bi učenici objašnjavali podrijetlo i upotrebu na zanimljive načine. Govorivši o posuđenicama, u gradu Rijeci do izražaja najviše dolaze romanizmi. Rijeka je pod talijanskim utjecajem bila od svojih najranijih dana, škole su se odvijale na talijanskom jeziku, spisi i dokumenti su se pisali na talijanskom, a događale su se i mnogobrojne migracije što se uvelike utjecalo na govor Riječana danas. Uz same posuđenice u kojima dolaze do izražaja turcizmi i talijanizmi, česti su i u frazemima. A upravo u frazemima najviše do izražaja dolaze povijesni utjecaji grada. Samim time moguće je organizirati mnogo aktivnosti u kojima će učenici upoznati značenje pojedinih frazema, počevši od frazema u književnosti. Učitelji mogu poticati svoje učenike u traženju frazema u različitim književnim tekstovima, otkrivati njihovo značenje i razumijevanje njihove funkcije.

Nadalje, na same povijesne okolnosti grada Rijeke utjecali su i Frankopani. Uz to što su oni dio i kulturne i književne povijesti, Frankopani i Zrinski bili su i veliki pisci, zahvaljujući kojima danas imamo sačuvana neka izuzetno važna djela poput *Adrianskoga mora sirena*. To djelo pripada književnom razdoblju baroka, te se barem kao ulomak može uklopiti u nastavu književnosti i stvaralaštva. Uz to, što su povezani s poviješću Rijeke, povezani su i s geografijom opisujući Jadransko more i različita područja osvajanja. Kada je riječ o nastavi kulture i medija, izvrstan je izlet Putevima Frankopana gdje učenici uče o povijesti i književnosti obilazeći kaštele važne za primorsku i gorskokotarsku baštinu.

Premda se Rijeka zbog svojeg povoljnog položaja pogodnog za razvoj trgovine svaki puta oporavljala od kriznih situacija, s Petrinjom to nije bio slučaj. Ratovi su potpuno opustošili grad i uništili njegovu jezgru, a ratne posljedice

vidljive su i danas. Znatan broj djece u Petrinji nije bio u mogućnosti pohađati školu za vrijeme rata u Petrinji, stoga je nastava organizirana u mjestima privremenoga boravišta, kao primjerice u mjestima Mošćenica, Nebojan i Gore (Golec 2014: 551). Podršku u takvim situacijama davali su visoki politički i vjerski dužnosnici, a obnovom i crkve Sv. Lovre u gradu Petrinji dao se jedan dodatan poticaj za vjerske sadržaje u nastavi. Izgradnjom Kupskog mosta, učenicima i nastavnicima olakšan je bio tranzit iz naselja u naselje.

Bez obzira na poteškoće i progonstva, migracije iz naselja u naselje ili u slučaju grada Rijeke odlazak u Italiju, nastava se uz prilagodbe uspjela održati dovoljno da učenici ne budu zakinuti za sadržaje, a obilježavanje važnih datuma u spomen branitelja održavaju se do današnjeg dana.

Premda se Petrinja donekle uspjela oporaviti od rata barem kada je riječ o kulturnim i obrazovnim sadržajima, doživjela je potres u kojem su škole, domovi i kulturni sadržaji potpuno uništeni. Kao i u ranijoj povijesti, nastava je raspoređena u manjim naseljima, organizirani su bili prijevozi do tih naselja, ali učenici su proživljavali velike nedaće živjevši u kontejnerima u kojima nisu imale uvjete za učenje i rad. Učenici su gotovo tri godine morali na izlete odlaziti izvan grada jer u Petrinji nije bilo potrebnih sadržaja kako bi nastava bila jednako kvalitetna kao ranije, što je ponekad zahtijevalo i veća financijska izdvajanja. Srećom, zahvaljujući kreativnosti i volji za rad petrinjskih učitelja, većina je škola sudjelovala na projektima koji su učenicima omogućavali usavršavanje znanja i upoznavanje novih gradova. Danas, tri godine nakon potresa, dio kulturnih događaja je obnovljen, a učenici polako dobivaju sadržaje koje i zaslužuju.

Kada je riječ o obradbi gradiva književne povijesti, učenici se već u 6. razredu osnovne škole upoznaju s trima hrvatskim pismima te s prvotiskom. Uzevši u obzir činjenicu da je Rijeka kolijevka glagoljskog izdavaštva jer je 1530. godine u gradu otvorena tiskara²⁰, taj se podatak jako dobro može povezati sa samim

²⁰ Moravček, G. (2012.) *Riječka glagoljska tiskara*, Rijeka: Flumiensia.

<http://fluminensia.org/rijecka-glagoljska-tiskara>.

izvođenjem nastave. Upoznavanjem vlastite povijesti grada, olakšava razumijevanje cjelokupne hrvatske povijesti. Uz to, moguće je organizirati terenske nastave glagoljaštva kao i radionicu glagoljice koja je dostupna u sklopu *Sveučilišne knjižnice u Rijeci*.

Oba su grada i njihovi stanovnici proživjeli nedaće u svojoj povijesti, ali je ta ista povijest obogatila kulturu grada i omogućila bolje upoznavanje s njihovom baštinom što je izuzetno važno za nastavu. Održavanje nastave danas često podrazumijeva međupredmetno i unutarpredmetno povezivanje nastavnih sadržaja, a poznavanjem povijesnih okolnosti grada može obogatiti nastavu i uvelike zainteresirati učenike. Povijesne činjenice oduvijek su bile dio gotovo svakog predmeta bilo da je riječ o pamćenju važnih godina, datuma, događaja ili različitih procesa, stoga bi razumijevanje povijesnih okolnosti omogućilo učenicima bolje razumijevanje konteksta, razvoj kritičkog mišljenja, ali i analizu utjecaja povijesti na hrvatski jezik (Rosandić 2005: 257).

10. Gospodarske okolnosti

Gospodarske okolnosti uvelike mogu utjecati na izvođenje nastave Hrvatskoga jezika. One ponajviše podrazumijevaju imućnost ili manjak sredstava u školama, ali i u cjelokupnom gradu ili čak županiji ovisno o tome je li riječ o osnovnoj ili srednjoj školi. Svaki grad ili županija ovisno o svojem proračunu može izdvojiti određena sredstva za rad škole, materijale i samu arhitekturu škole te na temelju toga učitelji izvode nastavu u skladu s mogućnostima. Samim time, valja napomenuti da ne može biti isto izvođenje nastave u seoskoj cjelini kao i u gradskoj zajednici. Svaka zajednica ima svoja očekivanja, kao i mogućnosti jer ne samo da su sadržaji drugačiji, drugačiji je i odgoj učenika. Neke su škole posebno opremljene s računalima, knjigama u knjižnici, videozapisima i svim drugim potrebnim medijskim sadržajima, dok druge škole ni nemaju knjižnicu ili informatičke učionice. U boljim gospodarskim okolnostima, nastavnik može od učenika tražiti i pretplate na časopise, poseban školski pribor, ali može i organizirati različite posjete kazalištu, kinu, susretima s piscima, mogu češće posjećivati umjetničke priredbe i odlaziti na izlete. U siromašnim krajevima često do izražaja dolazi učiteljeva kreativnost jer uz loše uvjete mora osmisliti nastavu koja je kvalitetna, vrijedna i ujedno zanimljiva.

10.1. Gospodarske okolnosti grada Petrinje

Spomenuvši već da imućnost škole znatno ovisi o imućnosti grada i županije s obzirom na to da oni uvelike izdvajaju novac za nastavu, najprije ću nešto reći o samom razvoju gospodarstva u Petrinji i kako se mijenjao tijekom godina.

Petrinja je na svom vrhuncu bila u 19. stoljeću zahvaljujući svojoj poljoprivredi, obrtništvu i industriji. Još dok je književnik i prirodoslovac

Ljudevit Vukotinović boravio u Petrinji 1890. godine, govorio je o ljepotama petrinjske flore i faune što i nije neobično uzevši u obzir važnost poljodjelstva, vinogradarstva, vrtlarstva i govedarstva u tome gradu. Plodno tlo oko rijeke Kupe omogućavalo je uzgoj voća i povrća koje su ljudi mogli prodavati na sajmovima. Velik dio muškaraca bavio se i lončarstvom koji je zbog dobre gline osobito bilo razvijeno, a i dan danas se nude mnogobrojne radionice lončarstva. (Vrga 2022: 47). Pravu zaradu gradu donosila je industrija. Braća Gavrilović osnovali su *Prvu hrvatsku tvornicu salame, kobasica i sušena mesa* upravo u Petrinji koja ne samo da je dugi niz godina služila za opskrbu tadašnjih vladara, vojnika i stanovnika nego se počela izvoziti i u Njemačku, Bosnu, Švicarsku, Malu Aziju, Palestinu i Egipat.²¹ Činjenica da *Tvornica* nije imala konkurenciju na tržištu, još je dodatno potpomogla i oštra zima, nakon koje su stanovnicu poharali za suhomesnatim proizvodima.

Tvornica dobiva svoj nacionalni karakter te se prepoznatljivi lik Jelice može naći na svim proizvodima.²² Iako je tvornica imala veliki uzlet, zbog velikih pustošenja grada nastalim ratovanjem i elementarnim nepogodama, zarada se smanjila te je razvoj gospodarstva stagniralo, sve do ponovnih međunarodnih priznanja. Kako i nekada tako i sada, drvna industrija vrlo je važna u gradu Petrinji. Grad je smješten u području koje je bogato šumama što mu omogućuje posebno povoljne uvjete za razvitak. Iako je nekada ponajviše naglasak bio na ručnoj izradi drvnih proizvoda, danas je poznata pilana *Finel* koja izrađuje proizvode od pluta, slame i pletarskih materijala.²³

Najveći gospodarstveni problem s kojima se Petrinja nalazi je stopa nezaposlenosti kao i izuzetno malene plaće. Prema podacima *Državnoga zavoda za statistiku*, Petrinja, kao i cjelokupna Sisačko-moslavačka županija ima jako visoku stopu nezaposlenosti zbog manjka radnih mjesta. Uzevši u obzir sva

²¹ Gavrilović Petrinja. *Petrinja i Gavrilovići*. <https://www.gavrilovic.hr/povijest/>

²² Gavrilović Petrinja. *Petrinja i Gavrilovići*. <https://www.gavrilovic.hr/povijest/>

²³ Croatia biz. *Finel Petrinja*. <https://finel-petrinja.croatia.biz/>

naselja unutar Petrinje, grad se sastoji od 24671 stanovnika²⁴, a prema podacima zaposleno je manje od 6000 osoba što je poražavajući broj.²⁵

Takvo stanje uzrokuje masovna iseljavanja zbog čega dolazi do nižih standarda življenja u gradu.

10.2. Gospodarske okolnosti grada Rijeke

Grad Rijeka, spoznavši njegove povijesne okolnosti, oduvijek je bila važno gospodarsko i industrijsko središte zahvaljujući svojem povoljnom položaju. Još od 19. stoljeća se *Ugarsko-hrvatskom nagodbom* Mađarima osigurava riječka luka, zbog čega je ovaj grad postao jedan od najjačih i najvažnijih prometnih središta.²⁶ Uz samu luku, Rijeka se željeznicom povezuje sa Zagrebom i Mađarskom te u potpunosti razvija. Industrijski pogon započinje tvornicom *Whiteheadom* nakon čega se gradi riječka tvornica *Torpeda* koja je omogućila zaposlenje od oko tisuću radnika ,a potom se gradi brodogradilište *Danubius*, *Državna tvornicu duhana*, *Rafinerija nafte*, *Ljuštionica riže* i *Tvornica papira*.²⁷ Svaka od tih tvornica zapošljavala je na tisuće radnika što je rezultiralo pozitivnim gospodarskim razvojem i zadovoljnim stanovništvom. Rijeka tako postaje izuzetno važno i sigurno mjesto za ulaganje u buduće poslove što u potpunosti mijenja izgled grada. Dolazi do sve većih izgradnji luka, željeznica i skladišta što donosi još više poslova za stanovništvo.

Sve veća potreba za radnicima značila je zapošljavanje stranih radnika, a promjena nacionalne strukture dovela je do brojnih političkih prevrtanja na javnoj sceni što je bilo problematično za razvoj grada. U nadolazećim ratnim godinama,

²⁴ Turistička zajednica grada Petrinje. *O gradu*. <https://petrinjaturizam.hr/o-gradu/>

²⁵ Državni zavod za statistiku. Zaposlenost – anketa o radnoj snazi. <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/trziste-rada/zaposlenost-anketa-o-radnoj-snazi/>

²⁶ Patafta, D. (2005). Prilike gospodarstva grada Rijeke od 1918. do 1924. godine. *Ekonomska i ekohistorija*, 1 (1), 115-137. <https://hrcak.srce.hr/49977>

²⁷ Patafta, D. (2005). Prilike gospodarstva grada Rijeke od 1918. do 1924. godine. *Ekonomska i ekohistorija*, 1 (1), 115-137. <https://hrcak.srce.hr/49977>

od najvrjednijeg grada s tisuće zaposlenih dolazi do velikih promjena u kojima stanovništvo ostaje na rubu gladi.

Gospodarska se situacija mijenjala iz godine u godinu, a tako se uz Rijeku još vezala i tvornica leda, tvornica za preradu kože, klaonica, tvornica sapuna, tjestenine kao i tvornica šećera, duhana i metalnih dijelova za brodove.²⁸

Rijeka je bila poznata po svojim industrijskim ulicama, a ostaci pojedinih tvornica vidljive su i danas. Govoreći o industriji danas, uz Rijeku vežu još - Brodogradilište 3. maj te *Jadran galenski laboratoriji* koji spada u farmaceutsku industriju.

Kao i mnogi industrijski gradovi danas, Rijeka se suočavala s poteškoćama koje podrazumijevaju potrebu za modernizacijom bilo određenih industrijskih objekata bilo prilagodbama svjetskom tržištu.

Bez obzira na manjak industrije, Rijeka se još može pohvaliti mnogobrojnim uslugama, sve većim turizmom i velikim prometom što brojke i pokazuju. Grad je bogat kulturnim institucijama o kojima sam ranije govorila poput *Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca*, *Art kina*, *ali i Cinestara*, *Muzeja moderne i suvremene umjetnosti* te *Pomorsko i povijesnog muzeja* i galerija kao što su *Galerija Kortil*, *Principij* te *Juraj Klović*.

Valja spomenuti Rijeku i kao važan studentski grad. *Sveučilište u Rijeci* drugo je sveučilište po starosti koje neprekinuto djeluje od svoga nastanka.²⁹ Ono pruža raznolike obrazovne programe što svake godine doprinosi rastu i razvoju gospodarstva i broja stanovnika. Ne smiju se zaboraviti niti sportski i rekreacijski sadržaji koji uključuju bazene i stadione što privlači posjetitelje zahvaljujući kojima raste gradska ekonomija. Uz sve to, manifestacije poput karnevala u grad dovodi građane diljem Europe.

²⁸ Grad Rijeka (2014). *Centar za industrijsku baštinu: Riječka baština*. Sveučilište u Rijeci.

<https://rijekaheritage.org/hr/Obilasci>

²⁹ Sveučilište u Rijeci. *O Sveučilištu*. <https://uniri.hr/o-sveucilistu/uniri/>

Petogodišnje analize grada utvrdile su povećanje broja poduzetnika za 12,3%, broja zaposlenih za 0,8% te povećanje mjesečne plaće za čak 20%.³⁰ Iako kao i svaki grad, postoji mnogo toga za nadogradnju, razvoj i oblikovanje, Rijeka je ostao dinamičan grad s bogatim potencijalom za budući rast i razvoj.

Raznolika gospodarska aktivnost doprinosi poprilično visokom standardu u Rijeci koji nude građanima velik broj mogućnosti i poprilično kvalitetan život u gradu u kojem građani uglavnom imaju ono što im je potrebno.

10.3. Utjecaj gospodarskih okolnosti na nastavu Hrvatskoga jezika

Istaknuvši sve gospodarske okolnosti grada Petrinje i grada Rijeke očito je da je riječ o dvaju potpuno drugačija grada koji nemaju iste uvjete za rad na nastavi Hrvatskoga jezika. Rijeka s obzirom na svoju veličinu i važnost koju je oduvijek imala, znatno je ekonomski i gospodarski razvijenija zahvaljujući brojnim djelatnostima i industriji.

Premda svaki grad ima mjesta za napredak pa tako i Rijeka, potrebno je napomenuti i da je stopa nezaposlenosti niža te su i prihodi nešto veći upravo zbog navedenih čimbenika. Petrinja se u povijesti suočavala s izazovima iz kojih kada je i pokušala izaći, dogodila se elementarna katastrofa zbog koje je veći naglasak na obnovu ustanova nego na samim ulaganjima u već postojeće prostore.

Tako se Rijeka posebice od 2023. godine može pohvaliti ulaganjima u osnovne škole u kojima su se učionice u potpunosti modernizirale pa su tako na korištenje učitelji i učenici dobili pametne ploče, prijenosna računala, projektore, ormare za knjige, a uređeni su i sami prostori u kojima učenici borave.³¹ S druge strane u isto se vrijeme u Petrinji zahvaljujući ulaganjima stranih država izgradila

³⁰ Grad Rijeka. *Riječko gospodarstvo*.

<https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/biznis-i-investicije/rijecko-gospodarstvo/>

³¹ Grad Rijeka. *Značajna ulaganja u osnovne škole*. <https://www.rijeka.hr/grad-rijeka-nastavlja-sa-znacajnim-ulaganjima-u-osnovne-skole/>

nova škola jer je stara škola razrušena u potresu. Učenici napokon imaju priliku pohađati školu sa svim sadržajima koje i zaslužuju pa tako imaju moderne kabinete, sportsku dvoranu, uređen okoliš i opremljene učionice.³²

Uz navedene razlike u ulaganjima i razvitku gospodarstva, ne smiju se zaboraviti niti raznolikosti u društvenim i kulturnim sadržajima koje Rijeka već ima, a koje će Petrinja uskoro zahvaljujući ulaganjima.

Iako gospodarstvo svakoga grada uvelike utječe na škole, a samim time i na održavanje nastave, socijalni i ekonomski čimbenici svakog učenika, ali i njegove obitelji mogu utjecati na nastavu. Nastavna praksa pokazala je da navedeni čimbenici utječu čak i na učenikovu sposobnost čitanja (Visinko 2014: 52). Nije isto hoće li učenik biti okružen obiteljima i vršnjacima koji ga podržavaju i imaju pristup resursima poput knjiga, časopisa i tehnologije što može unaprijediti učenikovo učenje i razvijati njegov rječnik ili će se suočavati istovremeno s ekonomskim teškoćama što će utjecati na njegovu motivaciju i postignuće.

Naravno, da bi sama nastava ostala kvalitetna bez obzira na manje ili veće gospodarske mogućnosti uvijek je potrebno uložiti trud na različitim razinama, počevši već od samih učenika, učitelja i roditelja koji moraju biti spremni surađivati, pa sve do lokalnih zajednica i državnih institucija.

³² 24 sata. *Petrinjski učenici idu u novu supermodernu školu.* <https://www.24sata.hr/news/petrinjski-ucenici-idu-u-novu-supermodernu-skolu-najradije-bih-pao-razred-da-tu-ostanem-958773>

11. Prilagođavanje nastave okolnostima

Kako bi nastava bila kvalitetna i zanimljiva, bez obzira na uvjete u kojima se škola nalazi, potrebno je svakoj poteškoći pristupiti kreativno i pokušati pronaći najbolji izlaz iz situacije. Često manjak uvjeta u školi može prouzrokovati financijske pritiske roditelja i učenika jer se očekuje da će samostalno financirati materijale i opremu potrebnu za nastavu, stoga je učitelj ili nastavnik osoba koja mora procijeniti okolinu i na temelju toga prilagoditi kurikulum te pružiti podršku ako je potrebna.

Danas, postoje različiti resursi koji se mogu iskoristiti kako bi se nastava unaprijedila. Dobar primjer su projekti koji su iznimno važan dio školskog kurikula i školskog identiteta. Proučavajući kurikule osnovnih škola grada Rijeke i grada Petrinje, nekoliko škola uključeno je u *e-Twinning* projekte. *E-Twinning* funkcionira na način da se prikupe interesi učenika i učitelja, da se pronađu sve informacije i zada se određena tema projekta. Prilikom prijave projekta, obavezan je barem jedan voditelj, a važno je uključiti učenike određenog razrednog odjela ili više njih u sudjelovanje. Sam rad na projektu može započeti timskim djelovanjem tako da se izrađuju plakati, prezentacije ili pak snimaju se kratki filmići. Prijavom projekta, on postaje vidljiv i drugim školama unutar Hrvatske i cijele Europe čime se stvara partnerstvo i razvija se komunikacija kako materinskog tako i stranog jezika. Ovisno o projektu, nastavnici i učitelji mogu dobiti dodatnu edukaciju za provođenje, a da bi učenici bili još više motivirani, na samome kraju dobivaju priznanje za sudjelovanje.³³

Tako su u *Osnovnoj školi Mate Lovraka u Petrinji* učitelji i ravnateljica organizirali projekt naziva *E- safety- online safety- cyberbullying* koji je učenike upoznao s važnosti sigurnog provođenja vremena na internetu i opasnosti koje

³³ eTwinning. *Projektima do uključive školske kulture*. <https://www.etwinning.hr/hr/sadrzaj/etwinning-savjetuje/projektima-do-ukljucive-skolske-kulture/>

vrebaju iza njih.³⁴ U *Osnovnoj školi Nikole Tesle u Rijeci* zanimljiva su bila dva projekta. Jedan naziva *Uz čitanje riječi rastu*, koji je bio posvećen učenicima nižih razreda osnovne škole kako bi uvidjeli važnost čitanja te *100. dan škole udruge Zvono* u kojem su učenici osmišljavali aktivnosti za obilježavanje stotog dana škola.³⁵

Obje škole dobar su primjer iskorištavanja resursa, prilagodbi okolnostima škole, ali i interesima učenika. Učenici na taj način postaju odgovorniji, spretniji, komunikativniji i zainteresiraniji za rad.

Uz same projekte koje ipak uključuju mnogo ljudi u rad, nastava se uvijek može prilagoditi na nešto jednostavnije načine iskorištavajući već postojeće uvjete. Gotovo svaka škola ima školsko dvorište na kojemu se nastava može odvijati, a ako nema zasigurno postoji livada u blizini, šuma ili more koje nam može poslužiti u obradbi gradiva kao što bi bila lekcije opisivanja ili čitanja pejzažne lirske pjesme, primjerice. Većina škola ima školsku knjižnicu koja je učenicima besplatna za korištenje i u kojoj se mogu okupljati. U školskim knjižnicama mogu se organizirati čitateljski klubovi ili tematski susreti s piscem. Ako škola nije u mogućnosti dovesti pisca, uvijek se razgovor može odvijati s važnim osobama u školskom sustavu. Učenici sami mogu organizirati različite večeri kao što je večer poezije, predstavljanje pročitanih knjiga ili dramskih interpretacija, a neki će učenici biti zainteresirani za kreativno pisanje ili istraživačke projekte u kojima im knjižničar može pomoći. Potaknuta zanimljivim načinom rada u *Gimnaziji Andrije Mohorovičića*, još jedna aktivnost koju učenici rado izvode jest traganje zadanih bića/stvari/pojava u književnim djelima i njihovo predstavljanje. Tako su učenici gimnazije tragali za svim životinjama o

³⁴ Osnovna škola Mate Lovraka u Petrinji, *E - Safety, eTwinning projekt*.

http://www.osmlovrakapetrinja.skole.hr/?news_hk=1&news_id=890&mshow=944

³⁵ Osnovna škola Nikola Tesla u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*

http://osnteslari.skole.hr/upload/osnteslari/images/static3/1657/attachment/Skolski_kurikulum_2023_-_2024..pdf

kojima se govorilo u djelima za cjelovito čitanje nakon čega su imali organizirana predstavljanja životinja. Naravno, ako u školi nije dostupna školska knjižnica, suradnja se može ostvariti s drugim školama ili s gradskim knjižnicama.

Govoreći o manjku financijskih sredstava, ako se ne može organizirati odlaske u kino ili kazalište, moguće je takvo što organizirati unutar učionice. Gotovo svaka učionica danas ima projektore, stoga se mogu filmovi prikazivati na projektorima kada se organiziraju filmski dani/večeri koji su tematsko povezani s nastavom. Na taj način učenici razvijaju i svoju digitalnu kompetenciju. Nakon projekcije uvijek se može održati razgovor o pogledanom filmu ili ako je riječ o filmu koji je snimljen na temelju knjige, moguće je uspoređivati knjigu i film. Kad je riječ o kazalištu, uz to što učenici sami mogu glumiti u predstavama, uvijek se mogu pozvati učenici dramskih skupina na nastavu koji bi izvodili svoje predstave. Uz to što je takav način izvođenja predstave koristan za učenike dramskih skupina jer uvježbavaju javni nastup, korisno je i za učenike gledatelje koje dramska skupina može zainteresirati te se tako mogu i sami pridružiti nekoj od družina. U dramske predstave, mogu se uključiti učenici i drugih razrednih skupina.

Stjepko Težak je navodeći okolnosti nastave i njihova obilježja, često govorio i o promjenjivosti naraštaja iz godine u godinu. *Svaka nova generacija bitno se razlikuje od one prošle i u znanju, interesu, jezičnim navikama i sklonostima* (Težak 1996: 92). Pravi učitelj tome ne bi trebao pružati otpor i biti ljut i nestrpljiv. Svojim entuzijazmom, željom za učenjem i usavršavanjem učitelj u bilo kojim okolnostima može inspirirati i motivirati učenike za učenje, ljubav prema hrvatskom jeziku i književnosti, ali i prema sredini u kojoj se nalaze. On mora znati aktivno slušati svoje učenike, biti sposoban za poticanje rasprave i uključivanje učenika u svaki aspekt nastave te ako je potrebno i imati individualni te individualizirani pristup učenicima, uz naravno potpuno poznavanje nastavnih sadržaja koje poučava učenike.

Pitanje koje si trebamo postaviti stoga nije, može li se kvalitetna nastava Hrvatskog jezika održati u lošijim uvjetima, već jesmo li spremni potruditi se i pružiti edukaciju učenicima kakvu i zaslužuju?

12. Zaključak

Postoji mnogo čimbenika koji utječu na nastavu Hrvatskoga jezika, a onaj koji se često zanemaruje upravo su okolnosti u kojima se ostvaruje nastava Hrvatskoga jezika.

Uspoređujući jezik, kulturu, geografiju, povijest i gospodarstvo Petrinje i Rijeke jasno se može zaključiti da je Petrinja grad s manje mogućnosti što uvelike utječe na samu nastavu. S obzirom na to da je predmet Hrvatski jezik podijeljen na tri područja: *hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo i kultura i medij*, treće navedeno područje u nekim aspektima zaostaje nasuprot grada Rijeke, za što su upravo presudne gospodarske i kulturološke okolnosti.

Na prvi pogled takav zaključak može upućivati da je time znatno smanjena kvaliteta nastave u manje razvijenom gradu, međutim proučavanja kurikula i godišnjih planova te uviđajem u provedene projekte triju osnovnih škola vidljivo je da zahvaljujući kreativnosti, trudu i volji za radom učitelja sve se može nadoknaditi. Ispravno korištenje dostupnih resursa ključno je za održavanje dobre, zanimljive i vrijedne nastave, ali i za motiviranje učenika za hrvatski jezik. Suradivanje s drugim razrednim odjelima, drugim školama i ustanovama unutar grada može doprinijeti razvijanju kompetencije komunikacije na materinskom jeziku, razvijanju socijalnih vještina te većoj emocionalnoj inteligenciji kod učenika.

Samim time, povoljne okolnosti uvelike mogu olakšati svakodnevni rad učitelja i učenika što im može omogućiti veću dostupnost materijala koji dovode do raznovrsnosti nastave. S druge strane, nepovoljne okolnosti mogu otežati rad te zahtijevati veću angažiranost i kreativnost u nastavi, ali uz stručnost i darovitost učitelja i voljom za rad kod učenika, okolnosti nisu presudne u ostvaraju nastave Hrvatskoga jezika.

13. Popis literature

1. Bjedov, V. (2018). *Učenik u nastavi Hrvatskoga jezika*. Osijek: Matica hrvatska
2. Dmitrović, S. (1995). *Riječki karneval*. Rijeka: Turistička zajednica Rijeke.
3. Drahotusky M. (1993). Opisivanje na temu „Rijeka Kupa i njezine obale“. U Z, Diklić (Ur.), *Hrvatski u školi, zbornik metodičkih radova* (240-248). Zagreb: Školska knjiga.
4. Golec, I. (2014). *Povijest grada Petrinje*. Zagreb: Matica hrvatska.
5. Gudelj- Velaga, Z., Visinko, K. (1988). O procesualnosti jezičnog odgoja i obrazovanja – Lingvometodička utemeljenost. U Z, Diklić (Ur.), *Hrvatski u školi, zbornik metodičkih radova* (228-239). Zagreb: Školska knjiga.
6. Lisac J. (2003). *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
7. Lukežić, I. (2008). Današnji Riječki govor(i), *Zbornik radova Riječki filološki dani 7*. Rijeka: Filozofski fakultet.
8. Matejčić, R. (2007). *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*. Rijeka: Adamić.
9. Mišković, D. (2012). *Riječka kultura istraživački izvještaj, interpretacija i refleksija*. Rijeka: Drugo more.
10. Nemeth- Jajić, J. (2018). *Hrvatski jezik u nastavi: metodičke rasprave i ogledi*. Split: Redak
11. Rizmaul, I. (2006). *Spomenar baštine petrinjske*. Petrinja: Ogranak Matice hrvatske.
12. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.

13. Stelli, G. (2020). *Povijest Rijeke, od nastanka do naših dana*. Rijeka: Comunita degli Italiani di Fiume – Zajednica Talijana Rijeka.
14. Težak, S. (1971). *Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave Hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Turza-Bogdan T. (2015). *Jezik, kultura i književnost u suvremenom svijetu: zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Međimurski filološki dani II održanoga u Čakovcu 26. travnja 2013*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
17. Visinko, K. (2005). *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika - Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Visinko, K. (2014). *Čitanje: poučavanje, učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Vodopija, I. (1991). Pisana komunikacija u osnovnoj školi i uvjeti njezina ostvarivanja. U Z, Diklić (Ur.), *Hrvatski u školi, zbornik metodičkih radova* (249-254). Zagreb: Školska knjiga.
21. Vrga, B. (2022) *Kulturna Petrinja*. Petrinja : vlast. nakl.
22. *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* (2005). Vijeće Europe (Odjel za suvremene jezike). Strasbourg – Zagreb: Školska knjiga.

Mrežni izvori:

1. 1. Osnovna škola u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*
<https://1os-petrinja.hr/wp-content/uploads/2023/10/Skolski-kurikulum-za-skolsku-godinu-2023-2024.pdf> , pristupano 14. 8. 2024.
2. 24 sata. *Petrinjski učenici idu u novu supermodernu školu.*
<https://www.24sata.hr/news/petrinjski-ucenici-idu-u-novu-supermodernu-skolu-najradije-bih-pao-razred-da-tu-ostanem-958773> , pristupano 12. 8. 2024.
3. Croatia biz. *Finel Petrinja.*
<https://finel-petrinja.croatia.biz/>, pristupano 10. 8. 2024.
4. Državni zavod za statistiku. Zaposlenost – anketa o radnoj snazi.
<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/trziste-rada/zaposlenost-anketa-o-radnoj-snazi/> ,pristupano 10. 8. 2024.
5. eTwinning. *Projektima do uključive školske kulture.*
<https://www.etwinning.hr/hr/sadrzaj/etwinning-savjetuje/projektima-do-ukljucive-skolske-kulture/>, pristupano 15. 8. 2024.
6. Gavrilović Petrinja. *Petrinja i Gavrilovići.*
<https://www.gavrilovic.hr/povijest/>, pristupano 10. 8. 2024.
7. Grad Rijeka (2014). *Centar za industrijsku baštinu: Riječka baština.* Sveučilište u Rijeci.
<https://rijekaheritage.org/hr/Obilasci>, pristupano 15.8.2024.
8. Grad Rijeka. *Povijest grada Rijeke*
<https://www.rijeka.hr/gradska-uprava/povijest-rijeke/>, pristupano 15. 8. 2024.

9. Grad Rijeka. *Riječko gospodarstvo*.
<https://www.rijeka.hr teme-za-gradane/biznis-i-investicije/rijecko-gospodarstvo/> , pristupano 10. 8. 2024.
10. Grad Rijeka. *Značajna ulaganja u osnovne škole*.
<https://www.rijeka.hr/grad-rijeka-nastavlja-sa-znacajnim-ulaganjima-u-osnovne-skole/> , pristupano 14. 8. 2024.
11. Ministarstvo kulture i medija. *Kulturna baština*.
[https://minkulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://minkulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)), pristupano 15. 8. 2024.
12. Ministarstvo kulture i medija. *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske*
<https://registar.kulturnadobra.hr/#/>, pristupano 15. 8. 2024.
13. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, Zagreb.
https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
 , pristupano 10. 8. 2024.
14. Moravček, G. (2012.) *Riječka glagoljska tiskara*, Rijeka: Flumiensia.
<http://fluminensia.org/rijecka-glagoljska-tiskara>, pristupano 14. 8. 2024.
15. Nikolić, T. (2016). *Utjecaj tranzitnog položaja grada Rijeke na razvoj turizma* (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet. Preuzeto s
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:531980>, pristupano 10.8. 2024.
16. Osnovna škola Dragutina Tadijanovića u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*, Petrinja.

- http://os-dtadijanovica-petrinja.skole.hr/upload/os-dtadijanovica-petrinja/images/static3/1766/attachment/2023.-2024_kurikulum.pdf , pristupano 15. 8. 2024.
17. Osnovna škola Mate Lovraka u Petrinji (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*, Petrinja.
http://os-mlovraka-petrinja.skole.hr/upload/os-mlovraka-petrinja/images/static3/766/File/3.%20OS_Mate_Lovraka_Petrinja_KURIKULUM_2023.pdf , pristupano 15. 8. 2024.
18. Osnovna škola Mate Lovraka u Petrinji, *E - Safety, eTwinning projekt.*
http://www.osmlovrakapetrinja.skole.hr/?news_hk=1&news_id=890&mshow=944 , pristupano 15. 8. 2024.
19. Osnovna škola Nikola Tesla u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*
http://os-nteslari.skole.hr/upload/osnteslari/images/static3/1657/attachment/Skolski_kurikulum_2023_-_2024..pdf , pristupano 14.8. 2024.
20. Osnovna škola Nikola Tesle u Rijeci, *eTwinning projekt „100. dan udruge Zvono“.*
http://www.osnteslari.skole.hr/?news_hk=1&news_id=3492&mshow=1069 , pristupano 15. 8. 2024.
21. Osnovna škola Turnić u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*
http://os-turnicri.skole.hr/upload/osturnicri/newsattach/6701/08.OS_Turnic_SK.KURIKULUM_2023_2024.pdf , pristupano 14. 8. 2024.
22. Osnovna škola Vežica u Rijeci (2023). *Školski kurikulum za školsku godinu 2023./2024.*

- http://os-vezica-ri.skole.hr/upload/os-vezica-ri/images/static3/1454/File/Sk.kurikulum_2023.-24..pdf , pristupano 14. 8. 2024.
23. Patafta, D. (2005). Prilike gospodarstva grada Rijeke od 1918. do 1924. godine. *Ekonomska i ekohistorija*, 1 (1), 115-137. <https://hrcak.srce.hr/49977> , pristupano 10. 8. 2024.
24. Perušić, M. (2022). Kulturna baština grada Rijeke, Rijeka: Završni rad. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A7346/datastream/PDF/view>, pristupano 10. 8. 2024.
25. Turistička zajednica grada Petrinje. *Povijest grada Petrinje*. <https://petrinjaturizam.hr/povijest/> , pristupano 10.8. 2024.
26. Vuić, B. (2011). *Characteristics of the Petrinja local idiom i the work by Milan Dujnić Christmas in*. An overview of Christmas customs in 2 Acts. *Croatian Journal of Education*, 13 (4), 196-225. <https://hrcak.srce.hr/78074>, pristupano 20. 7. 2024.

14. Sažetak i ključne riječi:

U radu se prikazuju i objašnjavaju okolnosti u kojima se ostvaruje nastava Hrvatskoga jezika u dvama gradovima – Petrinji i Rijeci. Proučavanjem jezičnih, kulturnih, geografskih, povijesnih i gospodarskih okolnosti uočavaju se veće poteškoće izvođenja nastave Hrvatskoga jezika u gradu Petrinji. Premda povoljne okolnosti olakšavaju izvođenje nastave, one nisu presudne za održavanje kvalitetne nastave. Kvalitetna nastava provodi se zahvaljujući stručnim učiteljima i njihovoj suradnji s učenicima, što mogu pokazati mnogobrojni projekti u kojima škole surađuju, godišnji planovi i školski kurikuli.

Ključne riječi:

okolnosti, Petrinja, Rijeka, nastava Hrvatskoga jezika, učitelj hrvatskoga jezika

Summary and key words:

The circumstances in which the Croatian language is taught

The paper presents and explains the circumstances in which the Croatian language is taught in two cities - Petrinja and Rijeka. By studying the linguistic, cultural, geographical, historical and economic circumstances, the greater difficulties of teaching the Croatian language in the city of Petrinja are observed. Although favorable circumstances facilitate teaching, they are not decisive for maintaining quality teaching. Quality teaching is carried out thanks to expert teachers and their cooperation with students, which can be demonstrated by numerous projects in which schools cooperate, annual plans and school curricula.

Key words:

circumstances, Petrinja, Rijeka, Croatian language teaching, Croatian language teacher